

SLOVANSKA KNJIŽNICA
LJUBLJANA

C4087

LETOPÍS
slovenskiga društva

na

Krajskim.

Pervi zvezek.

LETOPÍS

slovenskiga društva

na

Krajskim.

Pervi zvezek.

V Ljubljani.

Natisnil *Jožef Blaznik.*

1849.

1903

Slovenska knjižnica

Ljubljana

C 4087

N 27. II. 48. / 386

Predgovor.

Slovensko društvo ima po svojih postavah nalogo, letopis v prostih zvezkih na svitlo dajati. Tukaj je prvi zvezek letašnjiga tečaja.

Razun mnogih družih sostavkov, ktere so nam častiti udje v ta namen poslali, je družtvinu odbor sklenil, de naj se prvimu zvezku pridenejo tudi družtva postavc, in nagovor predsednika v prvim velkim zboru 24. listopada l. l., v kterim je ob kratkim zgodovina slovenskiga družtva popisana.

Naj bi slovensko družtvo od dné do dné več podpornikov dobivalo! Mnogih pomočkov in zedinjene moči je potreba, de se dolgo zanemarjena in zaterta slovensina kmalo na enako stopnjo omikanosti povzdigne, na kteri se drugi jeziki znajdejo. Jezik je duša narodnosti. Brez veljavnosti jezika je narodnost naša merto teló.

Ako kdo misli, de za omikanje in povzdigo našiga materniga jezika ni družtev potreba, ker to posamezni jezikoslovci samotež storiti zamorejo, tega le opomnimo, de zdaj ni več čas, le slovnice (gramatike) pisati, s kterimi in z dobrimi smo obilno prevideni, ampak de nam je mnogoverstnih knjig (bukev) v slovenskim jeziku potreba, ne le v podučenje prostiga kmeta, ampak tudi v vsakdanjo rabo omikaniga mestnika, kteri bo prihodnjic slovenski jezik viši čisljal, kakor je, žali Bog! dozdej navada bila.

Pomislimo le — de eniga samiga izgleda omenimo — koliko slavnih Krajncov si je že prizadevalo, de bi slovenski besednjak zložili in ga na svitlo dali! Koliko truda so si nekteri prizadeli, de so, vsak po svoji moči, lepe zaklade vkupej spravili, ki nam zdej služijo v dosego tistiga naména, po kterim so oni hrepeneli, kteriga pa doseči niso mogli! Bog daj, de bi s pomočjó rodoljubih in učernih Slovencev naše družtvo to delo kmalo dokončalo, ktero je rajnki Vodnik nar obširniši osnoval.

Kar od besednjaka veljá, veljá tudi od mnogih družih knjig, kterih je slovenskimu ljudstvu kot ribi vode in kot ptici zraka potreba.

V dosego vsih teh namemb je združene dušne in denarne moči potreba, ne le, de se potrebne knjige spišejo in natisnejo, ampak de se po nar nižji ceni ljudstvu v roke podajo.

To je pglavitni namen slovenskiga družtva.

Kdor svojo domovino resnično ljubi, naj ji pripomore, kakor koli ji more, po svoji moči!

Odbor slovenskiga družtva 13. maliga travna 1849.

Nagovor predsednika

v prvem izverstnem zboru slovenskiga
društva 22. listopada 1848.

Naše društvo, dragi moji! je dete novih časov, ktere so nam naš Cesar z vstavo dali.

„Bodi svitloba vsim narodam avstrijanskim“ — so mili Cesar Ferdinand 15. dan sušca tega léta rekli — in svitloba je bila! — Sonce nove sreče, sonce svobode je zasijalo narodam vsim. Zdej, zdej so dobile besede rajnciga Vodnika še le svoj pravi pomén — ne Napoljonu, našimu Ferdinandu veljajo besede:

Ferdinand réče:
Ilirija vstan!
Vstaja — izdiha:
Kdo kliče na dan?

Ferdinand te kliče, Ferdinand, naš mili Cesar!

Spomlad svobode je pognala mnogo mnogo cvetic, in novo življenje je začelo kliti po celim Avstrijanskim.

Ena teh spomladanjskih cvetic je tudi naše slovensko društvo. Nježna cvetlica je bila ob rojstvu, kakor vsaka šibka, mlada stvarica, gorče sprejeta od mnogih, — hudo tudi sovražena od drugih. Pa zdrava korenina cvetlice se je branila nasprotnim viharjem, in je v mnogih težavah krepko življenje dognala do 6. roznika pod perutami njene slovenske matere na Dunaji.

6. roznika se je vstanovilo, kar je poprej le začasno (provizorno) bilo, in nova dôba se je začela, veselejši rast mlade cvetlice, ker se je od dné do dné več vertnarjev prikazalo, ki so začeli za domačo cvetlico skerbeti. Marsikter vihar je pa vunder še čez njo planil, marsikter sovražnik jo je hotel se poteptati — pa zastoj je bilo vse! Pod varstvom mnogih domorodcov, po celi Sloveni razkropljenih, je poganjala zmirej krepkejši korenine — dokler je 10. in 15. dan kozoperska očitni sad dozorila, ki je bil vsim verlim domorodcam všeč, in nad katerim so še clo njeni sovražniki dopadaje našli, — ta sad sta bila razglasa Slovencam ob času poslednjih Dunajskih prekucij.

Odsihmal je nastopilo slovensko društvo tretjo dōbo, v kateri je odbor na svojo roko razširil namēn druŹtvinih postāv po potrebi sedanjiga časa, nadjajoči se, de boste danes poterdili, kar je odbor v prid domovine začasno sam sklenil. —

Vse vaŹniši dozdanje opravila slovenskiga druŹtva Vam bojo danes zvesto na znanje dane. De se odbor ni ne truda, ne protinstva bal, in de je bila njegoya volja Źiva in goreča — zato Vam zastavim svojo vēst. Če pa vsiga vunder nismo storili, kar bi morebiti treba bilo, — in če je marsiktero delo tudi pomanjkljivo ostalo, nam ne boste za zlo vzeli, kēr vēste, de vsak začetek je teŹaven.

Ź veseljem bomo danes sprejeli Vaše opombe, Vaše svete v prid naše domovine. Odkritoserēno govorite, prosimo Vas, česar Źelite, — po domače, kakor zvesti prijalli se pomenimo, kaj bo se storiti, in kako nej se stori.

Vse se giblje, vse Źivi zdej po slovanskih deŹelah, povsod slovanska reč veselo klije! Pa — veliko dela nas še čaka.

Ktere opravila pa nej nam bodo zdej nar perve, nar imenitniši? Dovolite mi svoje misli v tem predmetu razodeti, in jih Vam v prevdark ponuditi.

Nar perva, nar silniši potreba je omikanje našiga prostiga ljudstva, in vsih omikanih Slovincov nar zvestejši skerb naj bo: prostimu, dolgo zanemarjenimu ljudstvu iz tmin nevednosti na luč omikanosti pomagati.

„Tudi naroda otēs je slavniga čina poslopje,

Serēno tesači tedaj, streŹniki dvignite se!

Źile odpri globočine rudar, ozri se po zlatu,

Jekla ne zabi o tem, cēne junaške je znak.

Scer pa izročimo vse Velkimu Mojstru višave?“

Ste slišali perviga slovenskiga pesnika besedo: „Tudi naroda otēs je slavniga čina poslopje!“

Naše ljudstvo, kterimu čast in hvala grē, de si je v teku časov čisto poboŹnost ohranilo, je dobriga serca in pa bistriga uma. De je pa v vednosti zaostalo, ni toliko ljudstvo krivo, kakor Źalostni poprejšnji čas, ki mu je le malo pomočkov ponudil, de bi se bilo v mnogih vednostih izurilo. V njegovim maternim jeziku se je le malo pisalo, nemškiga jezika pa revčiki niso razumeli. Ali je tedej moglo drugači biti? Molitevne in poboŹne bukve in pa pesmi: to je bilo skorej vse slovstvo poprejšnjih časov. Bog nas obvari, de bi molitevne bukve zametovali, ktere so ljudstvu silno potrebne, — pa tudi ne, de bi slavnih pesniških del po vrednosti ne čislali, ki so prava omika sleherniga jezika, — ali to je vse premalo za otēs prostiga ljudstva! Kmetijska krajuska druŹba pod predsedništvam grofa Vuka Lihtenberga, mnogo zasluŹeniga rodoljuba, s svojimi rodoljubnimi udi je

bila prva, ki se je v létu 1843 usmilila uboziga kmeta, de mu je začela z izdajo mnogih koristnih bukev v maternim jeziku luč mnogih vednost prižigati. Pa v 5 létih se ne da popraviti, kar je bilo sto in sto lét zamujeniga — in tako je stopilo naše prosto ljudstvo v sedanjo novo dobo, kakor okorno dete, ki pervikrat na noge stopi. Svobodnost mu je bila oznanjena — pa kako je veči del izmed ljudstva svobodnost razumel? „Zdej je vse dolj, zdej je vse frej,“ se je slišalo krog in krog, in šuntarji in podpihvacji so imeli vérnih poslušavcov dovolj! Hvala Bogú, de so naši kmetje prebrisane glave in de svojih ušes niso popolnoma zaperli podukam svojih duhovnih pastirjev in svoje dobromisleče gosposke, in de so poslušali opomine časopisov, ki so jim odkritoserčno resnico razlagali. Tako jih je njih prirojen razum, tako jih je njih poštenje obvarovalo, de zapeljivcam niso ga verjeli in de so si lepo imé mirnih deželanov ohranili tudi ob času nevarnih prekucij.

Njih volitve na Dunajski zbor pa so očitno pokazale, de jim je potrebne višji razsodbe manjkalo, zakaj volili so — kakor je znano — veči del take poslance, ki clo nobeniga zapopadka od tega nimajo, od kogar se v vstavnim zboru govori.

In vunder jim tako napénih volitev ne smemo preveč za zlo vzeti — volili so po svojih mislih, brez pomiselka, de še clo za odpravo tlake in desetine njih poslanci ne bojo vedili nič veljavniga govoriti, in de v vsih družih, za deželo imenitnih rečeh, clo nobeniga zapopadka nimajo.

Kaj de je narodovnost — se takim poslancam še ne sanja ne, in vunder so narodske pravice tako imenitne, in tudi nar manjšiga kmeta tako zadevajoče reči, kakor desetina in tlaka.

Kmet je po vstavi, ki so nam jo Cesar dali, svoboden deržavljan postal, kakor mestnik v gosposki suknji — in v srenjski napravi (Gemeindeverfassung) bo imel na svojim domu ravno toliko govoriti, kakor mestnik v mestu.

Nespametna misel je tedej, če kdo misli: za kmeta je matika in kramp, ne pa branje in novice. To je bilo nekdej tako — in Bogú nej bo potoženo, de je bilo tako. Cesar pa so po vstavi tudi kmeta osvobodili — in če se hoče svobodni človek spodobno obnašati, mora omikan biti.

Lejte, dragi moji! opravil na kupe! Svojim dragim bratom po kmetih moramo pomagati, de se bojo povzdignili k ti vednosti, ktero bojo posihmal potrebovali, de se bojo obnašali kot svobodni in pa razumni deržavljani.

Nar več jim bo že s tem pomagano, de njih materni jezik — jezik naše slovenske domovine — bo kraljeval po deželi, kakor se spodobi, — de ne bo več zaničevan pankert, ampak de bo pervak v šoli in v tacih kancelijah, ktere imajo z ljudstvom opraviti.

Šole, časopisi in bukve so trojni nar imenitniši pomočki v dosego visociga namena, narod naš tega podučiti, česar tako silno potrebuje.

Šole, prave slovenske šole, so nar imenitniši pomoč, — zakaj na mladost se mora vès naš up opirati. Od starejih ljudi ne moremo veliko pričakovati; starost ni rada pripravljena, se še kaj učiti. Vam tedej, ki imate s šolami po kmetih in po mestih opraviti, je tedej posebno prihodnji blagor domovine izročén. Pomislite visoki poklic! Storite, za Božjo voljo Vas prosim, svojo dolžnost v prid domovine, v kateri prebiva slovensko ljudstvo, kterimu so mili Cesar enake pravice dali, kakor nemškemu, laškemu in vsakimu družimu.

Domači jezik nam je zdej nar prava potreba. Poprej se ga je mogel le mladenec učiti, ki je stopil v duhovski stan; zdej ga bo mogel in scer na vse strani vsak znati, če bo hotel na Slovenskim kako državno službo doseči. Pa ne le dobiček, ne le vsakdanji kruh nej sili domačiga človeka k popolnemu znanju domačiga jezika — pomisli nej, de materni jezik je nar lepši jezik, in de kdor svoj domači jezik zaničuje, zaničuje svojiga očeta, svojo mater, svojo domovino, in se pregreši takó zoper četero zapoved božjo! —

Če pa terjamo, de nej se nam v šolah naš jezik nazaj da, nočemo, de bi se mladost v mestnih šolah nemškiga jezika ne učila.

Če nam je materni jezik po novi vladi prava potreba postal, je v sedanjim času nemški jezik vsim tistim druga potreba, ki se še na vikši stopnjo vednosti hočejo povzdigniti ali ki imajo tudi zvunej domovine svoje opravila. To vsak pameten človek sam previdi, in nikdar ni in nikdar ne bo noben pameten človek kaj taciga terjal, de bi se nemški jezik iz mestnih šol pri nas zgnal. Kdor sedanji čas kaj taciga terja, ne prevdari potreb življenja, in pozabi, de smo Slovenci tudi udje avstrijsanske države.

Po vstavnih postavah nej se vpelje narodni jezik kot prvi jezik v mestne šole, kterimu sledijo nemški, latinski, greški, laški i. t. d. V šolah po kmetih nej se pa uči le v domačim jeziku, ki je za take učence nar potrebniji in tudi zadostni.

Če bojo šolniki to reč po volji Cesarjevi spoznali in se bojo čversto poprijeli svojih dolžnost, — vsiga prepira med nami bo kmalo konec in vsakimu narodu se bo pravica zgodila! Kot bratje in prijatli bomo po enim cilju in koncu hrepneli, in narodska pravica bo resnica postala! —

Slovenski časopisi so druga velika pomoč v dosego visociga namena. Vsak vrednik je učenik ljudstva, tedaj naj zvesto spolnuje svoj imenitni poklic! Ljudstvo pa nej pridno here časopise mnogiga zapopadka: vsi so mu potrebni.

Tretja pomoč so bukve mnogoverstniga obsežka, in po potrebi tudi krajši natisi, kateri nej se med ljudstvo razpošiljajo in z živo besedo še posebno po domorodcih razlagajo. —

Z vsim tem, dragi moji! se bo doseglo omikanje ljudstva, in kër je združena moč močnejši moč, vsak lahko previdi, de naše slovensko društvo je nar krepkejši pomoč v povzdigo vednosti prostiga naroda, in po tem v osrečenje naše slovenske domovine.

Vsak rodoljub ima dolžnost, za svoj narod skerbeti; torej ne rečemo preveč, če pravimo, de tudi vsak rodoljub je dolžan v to društvo stopiti. Nekteri se sicer temu društvu odtegujejo, kër pravijo, de se nočejo v politiške zadeve vtikati, če ravno društva prizadevanje poterdi.

Ali — častiti gospodje tistiga stanú, ki je od nekđaj nar več za slovenšino storil! — ne zamerite mi, če Vam v ti reči odkritoserčno svoje misli razodenem.

Odkar so nam presvitli Cesar vstavo dali, smo sploh vsi politikarji postali. Z volitvijo poslancov v deržavni zbor se je novo — politiško življenje začelo vsaciga deržavljana. Tudi vi ste volili — tudi vi znate izvoljeni biti.

Politika je deržavna reč; Cesar so nas vse za slobodne deržavljané spoznali, torej smo vsi politikarji.

In v čim obstoji politiško ravnanje slovenskiga društva? — V 3 poglavitnih rečeh: 1) de se edina močna Avstrija pod vladarstvom vstavna Cesarja Ferdinanda ohrani in obvarje; 2) de se nam narodne pravice ohranijo, in 3) de véra naših očetov tudi véra prihodnjih Slovencev ostane.

Te tri reči so politika slovenskiga društva. Povejte nam: ali se hočete le enimu samimu teh 3 razdelkov odtegniti? Gotovo de se nečete! Tedej Vam nič ne brani, marveč domovina Vam ukaže, de domorodnemu društvu pristopite, ki se za tako svete namene poganja! Tudi cerkveni nemški in slovenski časopis je politiško delo, in kdor za ta dva vse časti vredna časopisa piše ali jih bere, je že politikar postal, brez de bi morebiti se za to vedil.

Politika pa se ne sme s prekucijo zmešati: to bi bilo kej družiga, česar naš Bog obvari — s tem se slovensko društvo nikdar pečalo ne bo.

Sej vsacimu ni treba, de bi v imenovanih politiških rečeh zvonec nosil — de bi se posebno glasil, in vtikoval v obličji celiga sveta v politiške reči. Če je ud slovenskiga društva, zamore na tihim, in brez de bi ga svet imenoval, v prid Slovenije veliko dobriga storiti, kër je srednik med družtvam in svojo okolico, v kateri prebiva.

Sicer pa tudi slovensko društvo želí, de njeni udje ne ženejo

nepotrebniga hrupa, in de se prenapeto ne poganjajo za nevažne reči — kar dan današnji ljudi bolj straši, kakor tolaži, bolj razpir dela kot slogo, bolj škodje, kot koristi. Bodimo složni! tako opomina društvo slovensko.

In takó bo naša reč od dné do dné lepši cvetela, in če bojo naši nasledniki v prihodnjih časih dela slovenskiga društva pretresovali, in če bojo hvaležniga serca rekli: „Bog jim dej dobro — to so bili našiga naroda neutrudljivi pomočniki,“ se bojo še naših vnukov vnuki ginjeniga serca na nas spomnili ter rekli: Slava, slava jim! —

Kakor je v tem govoru razloženo, je tudi velki zbor enoglasno poterdil potrebo, de se je slovensko društvo lani mesca kozoperska podalo v politiške reči, de se je ljubi mir v naši deželi ohranil, in de se je s krepkimi razglasi, ktere je društvo po časopisih in posameznih iztisih po deželi razposlalo, zatêrlo podpihovanje nevarnih in slovanstvu protivnih šuntarjev, ki so se namenili avstrijansko cesarstvo razdžati.

Namesto poprejšnjiga §. 1 družtvinih postav se je tačas sklenilo takole:

Namen slovenskiga društva je omikanje slovenskiga jezika, povzdiga slovenske narodnosti v soglasni podlagi pod vstavno avstrijansko cesarstvo, in tedej varovanje pravic slovenskiga naroda na postavni poti vstave, vsim avstrijanskim narodom dodeljene.

Teh postav se zvesto deržaje, ni slovensko društvo tudi v nar manjši stvarici nikdar zapustilo postavne, očitne in pravične poti. —

4. Sušca letašnjiga léta so nam presvitli Cesar Franc Jožef I. vstavo podelili, in takó vsim deželam novo podlago sedanje vlade dali. 17. Sušca so razglasili tudi nove postave, po kterih se imajo prihodnjič družbe ravnati.

Odbor slovenskiga društva je v séji 13. maliga travna pretresel svoje postave, in sklenil, politiko zdaj popolnoma zapustiti in s samimi slovstvinimi (literarnimi) reči opraviiti imeti.

Sedanje postave slovenskiga društva po sklepu odbora so na sledečih listih pričijočiga perviga zvezka natisnjene.

P o s t a v e

slovenskiga društva v Ljubljani.

P prvi razdelk.

Namen, opravila in dolžnosti slovenskiga društva.

§. 1.

Namen slovenskiga društva je: obdelovanje in omikavanje slovenskiga jezika in povzdiga domovinniga slovstva (literature) in umetnosti.

§. 2.

Imenovani namen doseči, si je društvo naslednje pripomočke izvolilo:

- a) napravo bravnice (čitavnice), v kateri se bojo dobili vsi slovenski in mnogi slovanski, pa tudi nemški časniki (novice), dobri zemljovidi in slovanski besedniki (slovarji);
- b) napravo bukvarnice (knjigarnice) po moči društviniga premoženja, v kateri se bojo zraven imenovanih časnikov tudi mnogoverstne druge bukve (knjige) jezikoslovstviniga in narodskiga obsežka nabirale; knjige pa véri, veličanstvu cesarja ali scer postavnimu reduprotivne se nikdar ne bojo v bukvarnico jemale;
- c) društvo izdaja po moči svojiga premoženja tudi slovenski letopis v prostih zvezkih, v kteriga se bojo taki sestavki jemali, kateri se z namenam slovenskiga društva véžejo. Vsaki ud je tedej prošén, pripravne spiske v kakoršnim si bodi jeziku odborstvu poslati, ki jih bo dalo v slovenski jezik prestaviti in v časnik natisniti.
- d) tudi druge občekoristne in ljudskimu podučanju v mnogih vednostih pripomogljive knjige bo dajalo društvo na svitlo, in ée bo v stanu, bo včasih posebno koristne knjižice tudi brez plačila med ljudstvo delilo;
- e) z bravnico bo tudi govoriše sklenjeno, kjer bojo v vajo očitniga govorjenja in vzajemniga podučnja družb-

niki zamogli včasih v slovenskih govorih, na odstavk v b) vezanih, se skazati;

- f) kër je posebin pripomoček za omikanje jezika in za obujenje veči ljubezni do njega v očitnih besedah, očitnim petji in v gledišnih igrah iskati, se bo poslužilo društvo včasih takih očitnih naprav.

§. 3.

Dolžnosti društva sploh izvirajo iz njegoviga namena, kteriga doseči, si bo društvo po vsi svoji moči prizadevalo; zlasti pa bo:

- a) nabiralo pripravne spiske za svoj letopis in druge knjige, ki jih bo na svetlo dajalo; zatorej bo v ta namen z mnogimi slovečimi slovenskimi pisavci v zavezo stopilo in za izverstne spiske pisavcam tudi primerjene darila dajalo, de bo takó dobro imé svojim knjigam pridobilo in jih obilno med ljudstvo razširilo;
- b) društvo se bo zvesto in natanjko po postavah ravvalo, ktere so po vstavi društvam dane;
- c) pregled vsih njegovih spisov, pomenkov in zapisnikov bo vselej vsacimu odpèrt, in vse, kar bo društvo sklenilo, bo očitno na znanje dalo; zakaj očitno ravnanje v vsih rečéh je poglavitno vodilo slovenskiga društva;
- d) kar bo ena ali druga cesarska gosposka, vradništvo ali sicer kaka druga družba od društva, v njegov namen segajočiga zvediti ali zadobiti želela, bo vselej radovoljno po svoji moči storilo;
- e) za vse, kar bo društvo storilo, bo vselej odgovor dalo; de pa za vsako besedo ali djanje posamesnih udov društvo ne more porok biti, to vsak sam vè.

Drugi razdelk.

Od družbnikov ali udov družbe, od njih pravic in dolžnost.

§. 4.

Vsak omikan človek brez razločka stanu (gosposkiga ali kmečkiga) in brez razločka naroda (naj je Slovenec ali ne) zamore ud slovenskiga društva biti, ako je njegovo zaderžanje v vsim pošteno in sploh tako, de ni zoper čast slovenskiga društva.

Kdor želi v družbo stopiti, naj se z besedo ali po pisnih oglasi društvainimu odboru, ki sklène sprejembo noviga uda.

§. 5.

Vsi družbniki so pravi udje društva in se delijo:

XII

1. v domače in

2. v vnanje.

Domači se pa na dalje verstijo:

- a) v take, ki v Ljubljani in nje okolici stanovitno stanise imajo — in ki se domači stanovitni imenujejo, in pa
- b) v take, ki nimajo v Ljubljani stanovitniga stanovanja, h katerim se tisti šolski mladenči štejejo, ki imajo lastnosti v družbo vzeti biti; ti se nestanovitni udje imenujejo.

Vsaki v Ljubljani prebivajoči stanovitni ud plača o pristopku k druŕstvu 2 gold. vpisnine — létno plačilo pa znese 4 goldinarje, katero se, vsake kvatre predplačevaje, odrajtuje, ako je kdo samec v druŕstvo stopil. Če pa stopi oče z nesamostojnimi sinovi v druŕstvo, ima zraven vpisnine za vse skupej 6 gold. na léto odrajtovati.

V Ljubljani prebivajočim nestanovitnim udam (šolskim mladenčem) ni treba vpisnine plačati; njih létno odrajtilo pa znese 2 goldinarja.

Vunanji udje plačajo o pristopu 2 gold. vpisnine; zraven pa, vsake kvatre predplačevaje, odrajtujejo 2 gold. na léto, ako samci pristopijo k druŕstvu; oče z nesamostojnimi sinovi pa ima na léto 3 gold. plačati.

Namesto kvaterniga plačila se jemlje tudi mesično.

§. 6.

Vsi druŕtvini udje dobé v poterjenje sprejemno pismo, od vodja in tajnika podpisano; zraven tega pa tudi en iztis druŕtvinih postav.

Njih imena, stan in stanovanje se zapišejo v druŕtvino matico.

§. 7.

Pravice, ktere druŕstvo svojim udam dodeliti zamore, so:

- a) sleherni ud ima pravico, se praviga druŕbnika pisati;
- b) vsi druŕbniki imajo pravico v velikim zboru v vsih rečéh svojo misel na znanje dati, in v zboru ali pa tudi zunej tega druŕstvu priporočila ali svéte razodeti;
- c) vsi udje dobivajo brez plačila od druŕstva na svitlo dajani letopis;
- d) sleherni ud, naj stanuje v Ljubljani ali ne, ima pravico, si brez plačila bukve iz druŕtvine bukvarnice izposoditi, ktere se mu bojo po redu dajale, kakor se je za-nje oglasil, in se mu bojo tudi na njegove stroške in na njegovo poroštvo po tisti poti na dom pošiljale, kakor jo je na znanje dal; po velikosti in številu zvezkov se mu bojo pa posojene knjige delj ali manj časa, ki mu

bode pri posojilu na znanje dan, prepustile. Postava je, de se na enkrat ne bo več ko troje zvezkov posodilo, in de se nobena knjiga ne bo pred 8 dnevi nazaj terjala, vsaka mora pa v 4 tednih nezaj priti:

- e) vsak ud ima tudi pravico, bravnico obiskovati, v kateri se imenovani časniki znajdejo, in starejši časnike v posameznih zvezkih proti temu na dom jemati, kakor je bilo zgorej v d) govorjeno;
- f) vsacimu udu gré tudi pravica, slovenskih govorov deležnemu biti, kateri bojo včasí v družtvini govorišu.

§. 8.

Vsi udje se zavežejo:

- a) se po vodilih in postavah družtva zvesto ravnati;
- b) prevzete dela pridno in družtvini namenam dostojno opravljati;
- c) postavno plačilo vsake kvatre ali vsak mesec naprej odrajtovati.

§. 9.

Iz družtva se zamore le stopiti, ako se odstop poprej z besedo ali po pismu odborstvu napové in znesik enih kvatrov po napovedanim odstopu odrajta; potem jenjajo vse pravice, ktere je družbnik poprej vžival.

§. 10.

Kdor clo nobene dolžnosti ne spolni, ktere so udam naložene, in tudi ponovljeniga prijazniga opomína ne porajta, od tega gré misliti, de se je družtvu natihama odtegnil.

Tretji razdelk.

Družtvini odbor in njegove opravila; velki zbori.

§. 11.

Družtvine opravila in premoženje oskerbovati, izvolijo udje v velkih zborih vodja, vodja-namestnika in 12 odbornikov, izmed katerih si odborstvo 2 tajnika izvoli; vsi skupej naredé družtvino odborstvo.

§. 12.

Udje družtvini odborstva naj bojo učeni, zaupljivi možje, izsred družbnikov izvoljeni, ki imajo zraven potrebne vednosti tudi terdno voljo, družtvine dela tako opravljati, kakor namen družtva tirja.

§. 13.

Vodja ravná opravila odborstva po postavah; odloči dni

XIV

za séje odborstva in je predsednik zbora odbornikov in velkiga zbora, kjer red govornikov določi, dvombe in navskriž-misli razjasnjuje, glasove nabira, razločne glase zediniti skuša, pri enakim številu razločnih glasov s svojim glasom pravdo dokonča, in po večini glasov pomenke sklene; on podpiše tudi vse pisma, zapisnike in družtvine sklepe, kakor tudi v natis namenjene spiske.

§. 14.

Vodja-namestnik nadomestuje v vsim nepričijočiga vodja. Ako pa tudi vodja-namestnik ni pričijoč, ga nadomestuje tisti odbornik, ki je nar delj časa v odborstvu.

§. 15.

Tajnika sta, kakor drugi odborniki, naznanovavca družtvinih reči pri pomenkih odborstva in velkiga zbora; ona pišeta poredama zapisnike, opravljata v edinstvu z vodjam družtvine pisanja, ktere pisar čedno prepíše in razpošilja; tajnika prejemata tudi družtvu namenjene dopise in vlage; podpišeta z vodjem vred vse pisma in zapisnike, in njima je tudi oskerbništvo družtvine registrature, bukvarnice in časnikov izročeno.

§. 16.

Odborniki opravljajo po sporočilu vodja družtvine dela, in se po sklepu odborstva delé v manjši odborne razdelke, de opravljajo v njih razdelk segajoče opravke. Eden izmed njih je viksi oskerbnik družtviniga premoženja, je preglednik od denarničarja oskerbovanih denarnih bukev in vsih računov, in položi odborstvu konec léta račun pretečeniga léta in prevdank stroškov za prihodnje léto. Od družtvine denarnice ima tudi on svoj ključ.

§. 17.

Denarničar, ki tudi pisarstvo opravlja in je za svojo službo plačan, mora zaupljiv ud družtva in v stanu biti, premoženje po ukazu odborstva varno shraniti, za katero mora tudi dober stati.

§. 18.

Vodja, vodja-namestnik, tajnika in odborniki ne prejemljejo za svoje opravila nobeniga plačila; njih opravilstvo terpi eno léto, po kterim pa zamorejo zopet izvoljeni biti.

§. 19.

Odborstvo se snide vsaki teden enkrat; predsednik je družtvini vodja ali pa njegov namestnik.

§. 20.

Važne reči se v zboru odborstva posvetjejo in dokončajo. De pa zamore kak sklep veljavnost zadobiti, mora vselej čez polovico, tedej nar menj 8 odbornikov pričujočih biti, in le to velja kot sklep odborstva in potem tudi celiga društva, kar je po večini glasov poterjeno bilo. Menj važne opravila zamore tudi vodja s tajnikom vred dokončati, tode v prvem odborstvinim zboru mora to odborstvu naznaniti. Zbori odborstva so očitni.

§. 21.

Odborstvo ima pravico, v važnih opravilih in v imenitnih znanstvinih rečéh število odbornikov pomnožiti ali pa posebni razdelk domačih ali vnanjih udov izvoliti in jih v pomoč imenovaniga dela naprositi.

§. 22.

Vsako léto je enkrat velki zbor in sicer navadno naslednji dan po velikim zboru kmetijske družbe. O posebnih okolj-sinah pa zamore odborstvo tudi izverstne velke zборе poklicati. Sleherni velki zbor bo ob pravim času z naznanilam tistih reči oklican, ktere bojo predmet velkiga zboru.

§. 23.

Predmet velkiga zboru, kteriga vodja z nagovorom začne, so naslednje reči:

- a) oznanilo vsih skozi léto od društva dopernešenih opravil;
- b) mnogi drugi govori, ki se z namenam društva vežejo, in ktere ima vsak ud 14 dni pred zboram saj ob kratkim odborstvu vediti dati, de se morejo v naznanilo zbornih pomenkov postaviti; kdor ta čas zamudi, se nima pritožiti, če njegova reč ne bo posebno zaznamovana, ampak zmesu vverstena; vsaka reč pa mora vunder nar manj en dan pred velikim zboram odborstvu naznanjena biti;
- c) razglas računa pretečeniga léta in prevdarka stroškov prihodnjiga léta;
- d) naznanovanje vošil in svétov v prid društva;
- e) poprava društvinih postav;
- f) volitev vodja, njegoviga namestnika in odbornikov, ki se po pisanih listih volijo.

§. 24.

V velki zbor pride vsak ud sam; namestniki se ne morejo poslati. Večina glasov pričujočih udov velja kot sklep in volja celiga društva.

§. 25.

Pomenki velkiga zboru se dajo okrajšani po časopisih na znanje, celi in popolni pa bojo v družtveni časnik natisnjeni.

§. 26.

Ako bi se družtvo iz kakiga vzroka razvezalo, pride družtvena bukvarnica v last tukajšnjiga licealniga bukviša, ako bi tadanje odborstvo iz posebnih vzrokov drugači ne sklenilo.

Odbor slovenskiga družtva v Ljubljani 13. mal. travna 1849.

Dr. Janez Bleiveis,
predsednik.

Dr. Matija Šporer,
svetovavec c. k. deželnega poglavarstva,
predsednika namestnik.

Matevž Cigale, } tajnika.
Janez Bučar, }

Gustav grof Auersperg.

Dr. Matija Burger.

Urban Jerin,
stolni tehant.

Dr. Hradecki.

Jožef Kersnik.

Lorenc Kunšic,
svetovavec c. k. mest. in dež.
sodništva.

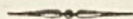
Prof. Martinak.

Dr. Martinak.

Em. Matavšek,
c. k. kantonski komisar.

Korl Raab,
tajnik c. k. dež. poglavarstva.

Dr. Struppi.

Slavencov sled

po nekdanjim zemljopisu in po iménih oséb
nekdanje dogodovšine.

Spisal Poženčan.

Predenj se je naš slavenski rod po Evropi razposelil, je prebival, kakor dogodovšina kaže, po Mali Azii. To spričujejo tudi iména, ktere beremo v starodavnim maloaziatskim zemljopisu in semtertje v dogodovšini. Ako bi kak ptuji zarod našiga, tod, koder zdaj mi stanujemo, zatérl, bi vender vedno naše in naših mést, vasi, rék in gorá iména oznanovalé, de je tod nekdej slavensko bilo. Ptujci so pa veči dél slavenskih imén tako popačili, de so skorej vso prvo podobo zgubile. —

Kaj pa je bilo vzrok, de so Greki in Latini veči dél slavenskih imén napéno zgovarjali in pisali? Vzroki so ti le:

- a) Ptuja beseda je že za vsaciga neznana, in usta je niso navajene prav izrekovati.
- b) Greki in Latini niso iméli v svojih jezicéh nobeniga č, š, ž. Latinam se je s e pred a, o, u in pred tihniki terda godila, ker tačas jim e ne veljá več za e ampak za k. Grekam je pa za e poznamovati terdo šlo; verh tega tudi nimajo čerke v. Torej oboji, Greki ino Latini, veliko naših besed niso mogli ne prav zgovarjati, ne prav pisati. Ko bi bil hotel kak Slavenc sam iména svojiga jezika pisati, bi se bil mogel brez svojiga lastniga abc, le za slavensko pomanjkljiviga greškiga ali latinskiga posluževati, in torej tudi pomanjkljivo zapisati. Grajci še za svoje beséde dalj časa niso vsih čerk iméli; kako bi bili hotli na čerke misliti, ktere bi bile slavensini primerjene. Palamed je bil 1215 lét pred Kristusovim rojstvom dostavil k greškim čerkam Θ θ, Φ φ, Χ χ, Τ τ. Simonid je bil okoli 527. léta pred Kristusovim rojstvom verh teh še znajdel Ω ω, Ε ε, Σ σ, Ψ ψ. Epihare, Siciljan, je bil 472. léta pred Kristusovim rojstvom k vsim tem perdjal dve čerki Π π, in kakor nekteri pravijo φ; drugi

pa pravijo, de je bil perdjaj Θ in X. Ob kratkim rēci, Grajci so k svoji abecedi (alfabetu) sčasama več čerk dostavljali, brez de bi bili na potrebe slavenskiga ali kaciga družiga sebi ptujiga jezika mislili.

- c) Motiti so jih utegnile slavenske besede, ktere so njih besedam podobne, postavim „polje“ so lahko razumeli za polis, kar mēsto pomeni. Kompolje je bilo per njih Kompolis, Kraljevna Clarena.

Per tih okoljšinah je sledenje za Slavenci grozno težavno. Večkrat se človek ne vè ne na levo, ne na desno obernti; tako je vse pod ptujo obleko perkrto, in po ptujim diši. Kakor so dan današnje imēna: Bitinje, Sorica, Mala Gora, Borovlje, Logatec, Rogatec, Sora, Bistrica skrite pod Feichting, Zarz, Malgern, Foerlach, Loitsch, Rohitsch, Zeyer, Feistriz, tako so nekdanje slavenske imēna pod greško in latinsko skrite. De svoj pravi obraz pokažejo, jim je ptujo krabuljo odvzeti, na koncu rep os ali us ali um odsipniti, spačeno zgovarjanje poravnati. To zadnje je pa večkrat težko in težko, ali pa še celo nemogoče.

Per slavenskim sledenji po deželah, kjer so le nekdej Slavenci bili, nam pa tudi ne smejo vse imēna veljati za slavenske, ali za imēna, ki so iz slavenskiga popačene. Dosti jih je popolnoma greških ali pa latinskih in Bog sam vè še kakošnih korenin. Greki so bili med Slavenci naseljeni; posebno so po primorjih zavolj tergovine stanovali. Ravno tako so bile še druge ljudstva med Slavenci. Vsak je svojim krajem po svoje imēna dajal. Ptujci so tudi včasi per slavenskih krajih slavenske imēna opušali, in jim po svoje vse nove imēna dajali. Le dan današnjiga zemljopisa Ilirije poglejmo: imēna mēst, rēk se vse neslavenske kažejo.

Vém, de vsiga prav ne sledim. Kdor po goši sledi, se per marsikacim germi zastonj opraska; kdor po tami tava in iše, marsikam napak seže, in dostikrat se še udari. Ljubi bravec, nikar za zlo ne vzemi, če me večkrat zastonj tavati ugledaš. Kdor ima za tako opravilo več h tem potrebnih učenost, ktere mu zamorejo semtertje kaj posvetiti, bi utegnil marsikaj bolj zadeti kakor jez. Tistiga pa blezò ne bo, ki bi zamogel po pravici rēci, de je vse prav osledil in razložil.

De bi se komu preveč čudno ne zdelo, če kako slavensko imé nekoliko drugači kazati hočem, kot se v ptuji podobi na prvi pogled kaže, postavim semkaj za razgled nektere greške in nektere latinske podobe slavenskih imén iz zemljopisa tistih deželá, kjer so še zdaj Slavenci, in so zraven poptujčenih imén tudi še čisto slavenske ali nepopačene imēna ohranili.

1. Imēna krajev: Carusadium, Kras, Hleviana

Livno, Cencina Cetina, Imota Imoski, Pleva Plevlje, Vri-vira Bribir, Nona Nin, Krivasa Kerbava Kervava. Iména otokov: Absyrtides Osorci, Absyrtus Osor, Cherso Kres, Curicta Kark, Karka, Arba Rab, Ulbo Luibo, Aloep Olip, Olip, Bavo Bua, Olyntha Solta, Issa Vis, Pharia Hvar, Gelsa Gelza, Melita Mlêt, Corcyra Karkur.

2. Iména mest: Anesila Naškole, Tricastum Terst, Parentium Poreč, Albona Labin, Fianona Plominj, Naissus Niša, Niš, Scopi Uskup, Cori Karin, Jadera Zadar, Scardona Skradin, Tininium Knin, Spalatum Šplet, Almissa Omiš, Naronā Naro, Narbona Naronā ali Norin, Epidaurus Colonia Martia, to je iz Davor Mars, Gravosa Gruž, Decatera Kotor, Rhizimium Risan (rod. Risna), Butua Budva, Dioclea Djuklje, Scodra Skadar, Tragurium Trogir, Senia Senj, Siscia Sisek, Korhavia Kerbava, Sirmium Srêm, Singidunum Zemun, Marsonia Marsunje. Metulum Metlje, Lugeum Lož, Longaticum Logatec, Aquilea Oglječ, Tersatua Tersat, Celeja Celje, Petovium Ptuj. Iména rek: Dravus Drava, Savus Sava, Colopis Kolpa, Carvancas Kokra (reka in gorje), Carcoras Kerka, Sontius Soča, Arsia Raša, Naro, Orontius, Narbo Naretva, Drinus Drina, Danubius Dunava Donava, Tibiscus Tisa, Marisus Moriš, Arabo Raba, Margus Morava, Timachus Timok, Osmus Osma, Utus Vid, Oescus Isker.

Naj še uganjovaje nektère iména mest semkaj postavim: Norea Norje, Teurnia Ternje, Virunum Virje, Pola Polje, Terpo Trep, (zatrepe se imenuje krivina na kaki ster-mi ali brežni poti) Treb. Trebje. Xanticum Zatik, kjer je zdaj Krajnj.

Per slavenskim sledenji so mi, zraven do zdaj imenovanih imén, služile v vodilo tiste greške beséde, ki so s slavenskimi enake korenine in enačiga pomena. Imenik tacih beséd sem spisovati, ni tu prostora; kdor hoče nektère brati, jih najde v Drobtinicaš za leto 1847 od 282 — 287. strani. Ako take greške beséde s slavenskimi primerjamo, bomo spoznali, de so si marsiktere beséde v rodu, ki so si na prvi pogled ptuje viditi. Postavim *Дубра* (die Saturei) si je v rodu z ilirskim čubar. Greški *δ* velja večkrat za slavenski č; greški *υ* med dvema tihnikama se glasi večidel kot *u*; *μ* je rinezem; v čubar ali čubèr je kratek *a* ali *e* kot polglasnik, de se *ρ* laži za *β* sliši, ali de se laglej izrečeta.

Po do zdaj imenovanih vodilih sledimo Slavence, kje de so nekđaj stanovali, če jih tudi zdaj ni več tam. Pri popotvanji po starodavnim zemljopisi, in per pregledovanji imén nekđanjih oséb se bomo mem gredé tudi na dežele obračali,

kjer so še dan današnji Slavenci. Iz tega se bomo učili, de so Slavenci že od nekdanj tod. Torej

1. Iména deželá in tudi manjih krajev ali kotorov: Abrettana Obretena v azjatski Možji, od obretiti, to je, najti, dobiti, dobiček storiti. Apulia (ital. Puglia) Polje v Italii. Bruttium (ital. Abruzzo) Vročé v Italii. Italjansko abbruciare si je v rodu s perlogam ali priložajem „vroč“, ki pride od vreti φρυα. De slavensko ni od italjanskiga, ampak italjansko od slavenskiga, se lahko vé. Sicer pridejo italjanske beséde sploh iz latinskiga, ali abbruciare nima v latinskim nič korenine. Cappadocia Zapotočje v Mali Azii. Corcyra Kerkur, otok blizo Epira ima korenino kerk kakor reke, ki se Kerka imenujejo. Daunia, Davnja, Dalnja v Italii. Graecia ima imé od Grajev ali Grajcov; glej spodaj med ljudstvi pod 5. Graji, Grajci; njih dežela je bila po naše Grajsko imenovana zato, ki je na slavenski graji. Grajci sami je pa niso kakor Latini Graecia, ali kakor Slavenci Grajsko imenovali; ampak Hellas, kakor mi Nemško imenujemo, brez de bi Nemci vedili, de tako njih deželo v mislih imamo; sami jo le Deutschland imenujejo. Homonada Homnada, Homnata, homov polni kraj v Pisidii. Isauria, Jezerje v Mali Azii. Lydia Ljudje v Mali Azii. Od Lydie ali korenine lyd je latinsko lydus ali ludius igravec; ludus šola ali vajeenje v kaki umetnosti ali učenosti, kar ljudi zares ljudi stori, de se od živali ločijo. Iz Ljudje, pravijo, so se bili Heturci na Italijansko preselili. Maconia, Umevna, to je bilo drugo imé Ljudje. Moesia, Možje ali Mužja v Evropi. Ravno tako Hočevarji Moesel pravijo neki fari, ktero mi Slavenci Muželj imenujemo. Morena v aziatski Mužji, Slavenci so nekdanj tudi zimsko boginjo Morena imenovali Mysia. Mužje, v Mali Azii. Prebivavci azjatske Mužje, Možje so bili iz evropejske Možje prišli. Tisti Mysiani Mužani, ki so bili v Evropi ostali, so se potlej Moesii imenovali, in tisti kos Tracije, kjer so stanovali, je bil po njih Moesia ali Mužje imé dobil. Palene v Macedonii. Leta kraj je bil še pred Phlegra imenovan, kjer so, kakor Seneka spričuje, bogovi puntarske dive (gigante) s strelami palili. Peucetia Pečeca ali Pečevje v Polji (Apulii). Pylemenia Plemenje po greško tudi Paphlagonia. De so Heneti ali Veneti, zmed kterih so se bili nekteri na Veneško v Italii preselili, Paphlagonio po svoji besedi Pylemenio (Plomenje) imenovali, spričuje Plini v Hist. Nat., kjer pravi: „Ultra flumen Bilaeum, quem gens Paphlagonia, quam Pyladmeniam aliqui dixerunt inclusam a tergo Galatia, Oppidum Mastya, deinde Cromna. Quo loco Nepos Cornelius adjicit Henetos, a quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat.“ —

Pylaemen Plemen je tu kraljeval v 12. veku pred Kristusom. Raetia, Rečje, zdaj Švičarsko in Tiroljsko, Sabaudia Zavodje, po nemško Savoyen. Samium Samje v Italii, Samos Sam, otok. Sidena, v Ponti, Sedenja. Shythia Čudje, Čudsko; glej spodaj med ljudstvi pod 5. Skythae. Thessalia, Dežela. Thracia Turačje. Po greško in latinsko se je ta dežela imenovala tudi Thraca, Thrake, Thrace, Threke, Threce Turača, Turače Turečje, kar se vse od Tür Tèr razložiti da, ker je bil Tür (Mars März, Mèrs) tukaj rojen. Tudi današnje iména Turak, Turèk, Turk in Turčija s prilogam turski, turški se od tod razložiti dajo. Turčija in Turák, ima prav za prav drugi naglas ali drugači se v izrečenji zatezuje kod Turačija Tračja Turak ali Trak. Thrax, Turov sin (Turak, Turač) je tu kraljeval in kakor pravijo deželi imé dal okoli 1690. leta pred Kristusovim rojstvom. Tereus Ture Turj Turov sin je tu kraljeval od 1455. do 1401. leta pred Kristusovim rojstvom. Glasnik u se v besedi Tür tako izreče, kakor v besédi krùh t. j. na pol, v sklanjanji in sestavljanji se pa večkrat popolnoma sliši kakor v „kruhu.“

Se ve de je zgodovina starodavnih časov v basne ajdovskih božanstev zavita, v letnicah pomankljiva; pod iméni pa vender le nekaj resnice tiči. Vindelicia zraven Raetiae s svojim iménam tudi na Vinde Vende kaže, kakor nemško „windisch“ „Vindische“ s čemur Nemci na nas kažejo.

2. Iména gorá: Alpes Grajae, Graje, Grajske Grajne planine, to je, na graji v Italii ali v Zavodji stanujočim. Apenninus, Planina v Italii. Olgassus, Olhaš t. j. od „olha“, kar tudi jelša imenujemo, v Bitinii. Peninnae Alpes Planine v Italii. Sipyus Špiljec (od špilja die Grotte) ali Šupel (t. j. votel). Sila en gojzd v Abruzzo na Italijanskim. Taurus, Taber, v Likii.

3. Iména vodá: Aesepus Ozeba v azjatski Mužji. Biliaeus, Bela v Bitinii. Bog, Buk na Sarmatskim. Eni pravijo, de so to reko po božje častili; od tod bi bilo imé Bog. Morebiti ima ta reka imé Buk od tod, od koder je glagol bučati; od buk kakor imajo na Krajskim nekteri viri imé Buč. Boristhenes Bisterna (Dněper). Dribo Drina v Tracii. Granicus Granica v azjatski Mužji. Hermus, Germna v azj. Jonii. Isar Jezera v Rečji in Vindelicii. Isara v narbonski Galii. Kappadox Zapotok. Maeander Modra v azj. Jonii. Iz Maeandra je bila po greški pravlici ena šimbilja rojena, kakor Slavenci pripovedujejo, de se je bila šimbilja, Salomonova sestra iz potoka, Modrosti, napila, de je bila potlej najmodrejši. Marsyas, Merzla v Frigii. Moesius lacus Možje jezero v Rečji in Vindelicii. Memicius, Mamčé (der Mincio) v Italii. My-

ro, Mura (od mur, t. j. čern) v Likii. Oenus, Una (od un kakor Unec na Krajnskem ali Una med turško in avstrijsko Hrovatijo. Padus, Pad v Italii. Peneus, Penež v Tesalii. Rha namest Reka (die Wolga). Sangarius, Snegar, Snagar v Galacii. Sebinus Zebina v Italii. Selinus, Zelena v Isaurii. Sessites Sušica v Italii, Simois Zimovec na Trojanskim. Tanais, Ton, Tona (od toniti) nemško der Don v Sarmacii. Ticinus Tečina v Italii. Tonsus, Tonec v Turčii. Trebia v Italii. Tyras Ter (kakor se Duino ali Timavus Ter imenuje) na Sarmatskim. Timavus Tmava. Udon, Voden, Uton v Sarmacii. Varus Var v Italii. Lacus Verbanus, Verbno jezero v Italii. Zerna, Zerna, Černa v Tracii.

4. Iména mest: Bela Zora v Macedonii. Bersovia, Brezovje v Dakii. Besapara v Tracii. Byla Bela v Ponti. Bregenz Breganec; nekdanj Brigantium per jezera imenovanim lacus Brigantinus, na Tiroljskim. Bysantium, Vižanci (t. j. uzvišeno mesto) v Tracii. Carrodunum Gradno, Grodno v Čudji (Scitia). Choma Hom v Frigii. Komana Komun v Ponti. Kompolis Kompolje v Bitinii. Comum Kom, Komun, Cremona Kermna, oboje v Italii. Cromna Kermna, Dadybra Dobra, oboje v Plemenii. Deva v Dakii. Dodona, Dobovna zavoljo svetiga doba znana, v Epiru. Dyrrachium, Durač Drač (Durazzo) morebiti od Dura (Mars), v Arbanasu. Germa, Germ tega iména je bilo po Mali Azii več mest. Gordium, Grad Gorod Grod v Galacii. Holmus, Holm, kar namest hom tudi grič pomeni, v Isavrii. Isauria Stara, Isauria Nova, Staro jezerje, Novo Jezerje, dve mesti vsak per svojim jezera, v Isaurii. Isernia, Jezerna v Abruzzo na Italijskim. Kabyla Kabel, Kabla v Tracii. Kadunja, Kammanena Kamnena, oboje v Kapadocii. Klepidava v Sarmacii. Kolossae, Kolosje Kološe, kjer so bili s štirmi kolesi kola najdlji, v Frigii. Kuma (od kum, kom) v azijski Eolidi. Kysara Kozarje, Kozara v Pontu. Kytorus Kotor v Plemenji. Libissa Libuša Ljubica v Bitinii. Lucca, Luka Loka v Italii. Mastya, Mesto Mestje v Plemenii. Metulaška terg v Kapadocii. Miletus Milet Mlet v Karii. Mirina v azj. Eolidi, Mocissus Močiš v Kapadocii, Modra, Modrena, oboje v Bitinii. Mutina, Mutna (t. j. motna) v Italii. Mylasa Milica Miljaša v Karii. Myra, Mira, Mura (t. j. od mir ali pokoj ali zid, ali pa od mur t. j. čern) v Likii. Nakolea v Frigii. Napoka Natindava oboje v Dakii. Nora, Nyssa Niš, Osdara Ozidara, vse v Kapadocii. Oteria v Frigii. Padua Patavium Padova v Italii. Parium Parje, kjer je sonce dobro grozdje parilo, saj se tam od dobrega vina bere, na Trojanskim. Parma

Perm v Italii. Patara Pitara, ker so tje Apolinov orakul pitat ali spraševat hodili, v Likii. Pessinus Pešeno v Galicii. Peucaea Peč v Dakii, Pharsalus Verzel v Tesalii, Pitane v azj. Eolidi. Ravena Ravna v Italii. Rovanda v Pisidii. Sardes Sredec, Serdec v Lidii. Sardica Sredica v evr. Mužji. Siena, Sena v Italii. Syrasela Sira selo v Turačji. Smyrna Zmirna v azj. Jonii. Sora v Bitinii. Stenae Stene 1. v Dakii 2. v Pamfilii. Susidava Sosedova v Dakii. Vasada v Frigiji. Verona Verna v Italii. Vindia t. j. mesto Vindov v Galaciji. Zagora Zalicus, Zalijek v Plemenii. Zela Sela v Pontu. Zelcia Selca v azj. Mužji. Zerna Cerna Serna v Tracii.

5. Imena ljudstev: Abretteni, Abrettini Obreteni. Aineti od gréškiga *αἰνῆ* slava, Slavenci. Od Aineti je dalej Eneti, Heneti, Veneti, Venedi, Vendi, Vindi. Allobrogi Golobregi v Recii, Amazonae Omožene, vojšakinje. One niso bile v zakoni, de bi se bile zato omožene imenovala, le de so perročniši streljale so imele persa ali en secec odrezan, ino v tim so bile možkim podobne storjene ali omožene. Artobregi, to je po artih bregov stanujoči v Recii. Avari Obvari Obri od ediniga števila Obār 2. Obra. Bastarnae Bistrane v Sarmacii. Begorites Vgoriči, Vgorci v Macedonii. Boji v Italii, v Vindelicii, v lugdunski Galii ino v Akvitanii. Briganti Breganti, Brutti Vruči oboji na Italijskim. Kentauri Konjturi. Cervenii v Sarmacii, Corythieni Goričani, Dauni, oboji v Italii. Doliones Doljani v azj. Mužji. Dolops, množno Dolopes Delavci v Epiru, Dorci Durci zidajo Thurium Durje Turje potlej Halikarnas imenovano mesto. Graji, Grajci t. j. ljudstvo na slavenski graji ali granici. Od Grajc je dalej Graecus, Graeci, ino od Graeci je dalej njih dežela po latinsko imenovana Graecia. Hirpini Hribini v Italii. Na obéh stranéh Hribinov je bilo polje ali ravan svet; na eni strani po slavenski Bolje (Pulia), na drugi pa po latinsko Campania imenovan, Homonadae Homnati v Pisidii. Kotjani Kočani v Recii ino Vindelicii, Latobriges Ledobregi v Recii. Massagetae Mesojedi v Azii. Maeonia ali Lydia Umevna ali Ljudja, je bila maloazijatskih deželá ena, ktere ljudstvo so bili Ljudje Lydi ali Umevni Maeonii. Lydii ima edinobroj Lydus po slavensko Ljud. Maeonii ima edinobroj Maeonius ali pa tudi Maeon (plur. Maeones) po slavenski Umeven, Moesi, Moži Muži Mužje. Leti so se bili po Astijanakovski smerti Frigije polastili. Partheni Perteni v Ilirii. Pecinaces, Pecinacitae Pečnjaki ali Pečniki med Geti (to je med obdelovavci polja). Peucini, Pečani na Čudskim. Sakari, Saki šakarji (kar pride od šaka) na Čudskim. Samnitae Samljani ali Samiči v

Italii. Scordisa škadarci v evrop. Mužji. Scythae, Shythae v edinbroji Skythes ali Scytha. Čudje Čudi, v edinbroji Čud. Nekteri terdijo, de so od Grajcov in Latinov Skythae ali Scythae imenovane ljudstva po slavenski Skitavci imenovati in sicer od slavenske besede skitati se, ali pa od grajskiga σκυτος koža. škit. Od skitati se pravijo nekteri so Skythae imé dobili, ker so se po sveti skitali ino niso imeli stanovitnih stanovanj. Tode besede skitati se ni bila tako po gosto v ustih Skythov, de bi jo bili ptujci posebno mogli slišati; tudi je več Skythov stanovitne stanovanja imelo ino kmetovalo. Drugi menijo, de je beseda Skythes od grajskiga σκυτος koža. Res so nekteri Skythi nosili kože, ali nekteri so imeli suknjeno obleko. Pa ko bi bila beseda Skythes od σκυτος, bi jo bili Grajci kod besedo svojiga jezika Skytes σκυτες pisali, pa vselej namest t ali τ stavijo s t. j. th, kar je znamenje, de je ta beseda od drugot. Nekteri zgodovinarji govore od Čudov ino njih imé marsikako pišejo, ker jim ni naš č znan. Od letih perpovedujejo take reči, kakošne od Skytov veljajo. To kaže, de je beseda Čud tista, iz katere so bili ptuji nekdejci Skythes napravili. Ko Grajci niso imeli č, so si pomagali z sk. Greški v večkrat za slavenski u velja, postavim *ευρα* rujem, *δυρα* duri. Grajci so tudi večkrat slavenski d v s spremenili, in Latinci za njimi v th. Še nekoliko od Čudov! Oni so šli 633. leto pred Kr. pod vojvodstvom Madyesa (Medveda) ali Marmaresa (Mermravca) iz kimerskih gorá, preobladali so Cyaksara, in mesto Ninive oblegli, ker se Cinaladen ali Serak Asirski kralj sožgè. Potlej so po Gornji Azii moževali; 28 let v oblasti imeli Medijo in Egipt; mesto Sinope so bili v novo pozidali. Med tim časam je Sadyattes (Sadjač) bil 12 let ljudski kralj, t. j. od 631. do 619. pred Kr. rojst. Sadjat se 6 let z Miležani vojskuje. Ko se je pomiril, je začel spet vojsko, ki je 11 let terpela. V leti 619 pred Kr. je bil pa za Sadjatam Halyattes (Haljač Haljat) ljudski prestol v posest vzal, ino je 57 let kraljeval. Cyaksar je bil Medveda ali Mermravca in druge čudske poglayarje na pojedino povabil, ter jih goljfljivo pomoril; druge Čude pregnal in Medijo nazaj dobil. Ob ti perložnosti so se bili nekteri Čudje na Ljudsko odmaknili; Cyaksar jih od Haljata terja: pa Haljat mu jih noče izdati, raji ima 6 lét vojsko s Cyaksaram. Od kod taka ljubezen kot od tod, ko so si bili Čudje in Haljat v pošteni in v odkritoserčnosti v besedi in po roda enaki. Na Ljudskim se vse slavensko kaže; iména krajev, oséb, in ravno tako tudi per Čudih. Po Mermračevi smerti je bil Zorin čudski vojvoda zoper Medjane. Ta je bil nesrečen; Medjani so ga bili pre-

magali, zato se je bil s svojimi Čudi na Čudsko vernil, skerbela za omikanost in poduk svojiga ljudstva, ter mesta zidal. Cijaksar je bil pa pod svojo oblast spravil obe Armenii, Kapadocijo, Pont, Kolk in Iberio 602 let pred Kr. rojst. Solymeri Slemarji t. j. po slemenih stanujoči ali gorjanci; v Pisidii, Taurini Turini Tabrini v Italii. Taurisci Tauborci, Turiči v Recii, Teleboai Televaji na jonskih otocih.

6. Mitologiške iména: Aeolus Oholi, Apollo, Palin, Baba zlata, mati bogov, per Sarmatih. Bachus, Bog. Ba goa Bogova šimbilja 1670 let pred Krist. rojst. Bajva, Vojvod to kar Túr (Mars). Belen Velen, Belin (Apollo) bog Bretanjcov. Bor, bog vojská per Škandinavcih. Ceres boginja, Čer Čer Hcer. Chimaera Čmera. Daur, Dur (Mars). Deda (Anteros) bog sarmatski. Diana, Divjana boginja, ki je divjino streljala in imé od div, divji imela. Nje imé kot Lune je bilo Ševana od sevati sejati. Od div je tudi splošno imé divica t. j. tako od začetka pomenilo, ki je mogla tako rekoč divje živeti, če je hotla čista ostati. Fro Vro? bog neuremen per Škandinavcih. Heribea Hribja mati Bora 1. in zvezd 1680 pred Krist. rojst. Jan kralj v Laci; Čud ali Tesalec. Z Janam si je v rodu imé Janova (kar mesto Genuo pomeni) Jobates Jova otec (azijatski Jupiter) iz presvetiga iména Jehova Jova in otec sestavljeno imé. Jova otec je bil kralj v Likii. Juna junaska boginja Turova mati Jovova ino Junakova sestra 1846 let pred Krist. rojst. Juna vidova je kraljevala v Tesalii 1780 let pred Krist. rojst. Kikimora, ponočna boginja. Kuretes, Korenti Kurenti Kupelni (Kybele) popi. Krodo Gruden, nekterim to kar Saturn okoli 1200 let pred Krist. rojst. Kybele, Kupala Kupela boginja. Kupalo bog zemelskih pridelkov, kterimu na čast so o kresu ogenj kurili ino plesali. Morebiti je bila Kupala (tudi Reja imenovana) s Kupalam vse eno boženstvo. Leda (od led, ledja) boginja zakonov. Lelijo bog ljubezni. Maja 1. ena zvezda med gostoževci; 2. Merkurjeva mati. Od tod beseda majka namest mati, Marčana (Venus). Permeri s tim iménam glagol merkati mårkati. Merčana je bila boginja per Sarmatih. Mars, Mårz Merz (od tod merziti t. j. čertiti) bog merzenja ali vojská. Razlaganje Marsa od Mavors „quia magna vortat“ je nekako persiljeno, ino Merz je bil v Turacji, torej na Slavenskim rojen. Morena boginja zime. Neptun, Neuton bog morja. Nereida Nirijka (od niriti t. j. pogrezniti) Nirijova ali Morjeva hči. Nirijk je bilo 50. Nereus Nirij t. j. morje Pontov ali Neutonov sin. Neuri Neri Niri per Sarmatih ino Čudih duhovi, morebiti povodne vile. Niria Durova žena ino Duračeva ali Turakova mati.

Oceanus Oče Očan, njegovih hčeri Očeanke so 3000 šteli. Odin Vodin, Borov sin bog vojská per Škandinavcih. Pergasus Pogaz pesnički konj. Perun sarmatski Jova, od periti t. j. zadeti, ker je s strelami zadeval. Proserpina Prozretina. Provo, Pravo bog pravice. Radogast Radogost, bog veselja in gostarij. Rhea Reja boginja, ki je vse redila. Rosalke gojzadne vile. Sabadius Sabasius Zobač, turački kralj, ki so ga rajnciga Baha ali Boga častili 1710 pred Krist. rojst. Samoths Samec najviši bog per Galih. Santevid bog (Apollo). Saturnus Zaturñ (t. j. zapravljiv, kakor še zdaj okoli Oblok pravijo: to je en zatureñ človek ali zatureñž. Zaturñ je prvi bagreno obleko nosil, ino se kralja imenoval 1944 pred Krist. rojst. Svoje otroke je požerl okoli 1897. leta pred Krist. rojst. Siona Živna, boginja življenja. Thetys Teta boginja. Thor, Tur Dür Vodinov sin per Škandinavcih. Titani oče Titanov ali Tedan oče Tedanov. Titani so bli po drugim mnenji Uranovi in Tetini ali Tedini (Thetys Teda) otroci, katerih je bilo 45. Titan Tedan si je morebiti v rodu s teden ali tedan ino z dan ali τῆρας dan. Nekdaj so po 10 mescev v eno leto šteli, to znaša kacih 45 tednov na leto, kakor je bilo 45 Titanov ali Tedanov, kateri so bili Titanovi, Tednovi (Solncovi) sinovi. Uranos, Rani, to je, zgodni. Vali, Veli Vodinov sin. Vesta Εστια si je morebiti v rodu z besedo „nevesta“ to je, ne Vesta ali ne za devišstvo odločena, kakor so bile odločene Vestaljke ali Veste. Vidar Vodinov sin per Škandinavcih. Vodan bog vodá, Vojvod bog vojská, Vro bog nevremen so bili vsi znani per Škandinavcih. Zamorski bog morja per Sarmatih. Zevs (Jova) Živec Živ, to je, zacetnič življenja. Živa boginja življenja. Živec, Živič bog življenja.

7. Iména posameznih ljudi: Abaris Obvarič pop gornjorskiga Santevida. Abradat Bradač mož Penthe, katero je Kur spošteval. Atys Otec 1. Kupalin ljubčik 2. Kresov sin', ki je bil 550 let pred Krist. rojst. na lovu ubit. Belovez, kralj ali vojvoda v Gornji Italii 623 let pred Krist. rojst. Berisad, kralj v Turačji. Bor 1. kralj 1680 — 1660 pred Krist. rojst. Bor 2. kralj v leti 1540 pred Krist. rojst. oba v Turačji ali Tracii. Carčassis Karkaš, kralj čudski 240 pred Krist. rojst. Carmelus Karmelj istrauski poglavar 178 let pred Krist. rojst. Cotys Kotec okoli 410. leta pred Krist. rojst. Kotec je bil grozno nesramen, kakor njegovo imé od besede „kotiti“ kaže. H časti Kotuše (Cotytt) boginje nesramnosti ali pa v spominj Prozretinine (Proserpina) otmice je bil svetačnost utemeljil. Pri ti svetačnosti so nosili veje, na njih potice in sadje, kar je vsak smel vzeti. To se vé, de se je ta god po noči praznoval, ker je bil tako

pohujšljiv, de so njegove otajbine ljudstvu skerbno skrivali. Služabniki tega godú, imenovani **Bapti**, so bili najnesramniji ljudje celiga sveta. Ti godovi so se obhajali posebno v **Turačji**, pa tudi v **Atenah**, v **Korintu** in na otoci **Kio**. **Alkibiad** se je bil v te otajbine kot sočlen zapisal. Ko ga je pesnik **Evpol** v komedii „**Bapti**“ imenovani popisoval, ga je bil **Alkibiad** ubil. — **Dičen modrijan per Čudih**, to je, na **Getskim** in **Turačkim** **70** let pred **Krist. rojst.** **Divico Divko**, kralj v **Helvecii**. **Dolon Doljan trojanski ogleduh.** **Durak Durov sin kralj v Turačji 1690 — 1680** pred **Krist. rojst.** **Gordias 1.** kralj v **Frigii**, **Gradjaš. 1450** let pred **Krist. rojst.** **Helena Jelena**, pevka **1350** pred **Krist. rojst.** **Neka druga Jelena** je bila **Jovova** in **Ledina** hči **1234** let pred **Krist.** **Helenus Jelen 1.** **Devkalionov sin 1574** pred **Krist.** **2.** **trojanski kraljevič 1180** let pred **Krist.** **Helica on Velikaven**, ki je bil prvi začel **Padovo** zidati. **Heribea Hribja**, mati **Bora 1.** in mati **zvezd, 1680** let pred **Krist.** **Inachus Inak**, kralj na **Argoljskim 1970** let pred **Krist.** **Inacus, Junak**, kralj v **Frigii 1400** let pred **Krist.** **Neki drugi Inak Junak** je bil kralj v **Kapodocii 1821** let pred **Krist.** **Leta** je bil v **Peloponez** prišel svojo sestro **Melisso (Milico?)** za ženo vzet. **Potlej** se je bil v **Kapadocio** vernil, pa je bil spet nazaj prišel, **tode v Tesalio.** **On** je bil **Jovov** in **Junin** brat. **Jan**, kralj v **Laciu** je bil **Čud** ali **Tesalec 1420** let pred **Krist.** **Kerkura Asopova hči**, ki je otoku **Kerkuri** imé dala. **Imé Kerkura** si je v **rodu s Kerka**, kar je imé več rek. **Koložajn Koložen, Čud, Targitavov sin 1640** pred **Krist.** **Kres**, kralj v **Frigii** ino tudi na **Kreti**, kjer je dal imé otoku in otočanam, **1962** pred **Krist.** **Kroesus Kres**, kralj v **Ljudji 548** pred **Krist.** **Lepožajn, Lepožen Targitavov sin, 1640** pred **Krist.** **Lydus Ljud**, kralj in začetnik **Ljudja 1430** pred **Krist.** **Madyes in Marmares Medved in Marmrav**, dva čudska oblastnika **633** let pred **Krist.** **Maeon**, **Umeven** neki **Apolinov** pop **Meles**, od **grajškiga *μυλας*** t. j. čern, se je imenoval tudi **Myrsus Murec** od **slavenskiga „mur“** kar tudi čern pomeni. **Ta** je bil kralj v **Ljudji 747** let pred **Krist.** **Mentor Meteor Meter** t. j. po **nemški der Grossjährike, der Gesetzte.** **Ta** je bil **poglavar ljudski 349** let pred **Krist.** **Drugi Mentor** je bil **Homerov spremljevalec** ino **toložitelj 1031** let pred **Krist.** **Grajci** so ga tudi **Mentes** imenovali. **Moesades, Možat, Mužak**, kralj v **Tracii.** **Mysus Mož Ljudov sin**, prvi kralj v **Možji** na **Azijatskim 1410 — 1380** pred **Krist.** **Nimakus Nimak Nemač**, kralj v **Tesalii.** **Ochimus Očin**, sin **Solna** in **Rode (Rože)** kralj na **Rodiškimi otoci.** **Oken** ali **Kano Ven** sin **simbilje Mante** je zidal **Mantovo 1183** pred **Krist.** **Panahogor**, čudski kralj. **Pelops, Belove**, kteriga je bil še

mladiga njegov oča Tantal nekterim bogovam v jed perpravil. Ko mu je bila Cera eno pleče pojedla, mu je bil potlej Jova ali pa še sama Cera drugo iz slonove kosti naredila. Abaris Obvarič Obarec je bil iz Belovčevih kosti obvar ali zavetilo (palladium) napravil, katero je bil Trojanam prodal. Od Pelopsa ima greški velki polotok Peloponez ime. Slovani pa izhod iz Greškiga morja v Černo morje imenujejo: Belo morje. Se vé, de Slavenci tisto stegno Greškiga morja tako imenujejo, ki k njim sega; ko bi pa v Peloponezu stanovali bi tudi morje ob Peloponezi imenovali: Belo morje. Peucetius Pečić, vojvoda Arkadov v Italii 1710 pred Krist. Priamus ali Podarces Prijam ali Podaržič, kralj na Trojanskim 1269 pred Krist. Pythagoras ino Protagoras sta morebiti Podgorec ino Predgorec; oba sta bila iz Tračkiga domá; prvi iz Samida otoka, drugi pa iz Abdere. Pterelas, kralj z zlatimi lasmi na Tafijanskih otocih. Pylemenes Plemen, kralj v Plemenji 1209 pred Krist. Sard, kralj v Sardinii 1301 pred Krist. Tereus, Turej Turov sin, kralj na Turačkim 1450 pred Krist. Tharops Čarovec, kralj na Turačkim 1456 pred Krist. Theta Teta Pelejeva žena Akilova mati 1302 pred Krist. Thrax Turak Turač (ali kakor je zgoraj Durak) Turov ino Nirjin sin da ime Thracii Turaču 1690 pred Krist. Thyia Divja mati Macedonie Mačedanje 1520 pred Krist. Zarin čudski vojvoda 605 pred Krist. Zarina, kralj Sakov šakov na Čudskim.

Tukaj sim le nektare iména sledil, veči del jih je pa še memo katerih sim šel kot memo ptujih, akoravno se mi jih je veliko slavenskih zdelo. Če se komu čudno zdi v zgor imenovanih besedah kaj slavenskiga spoznavati, naj zraven do zdaj rečeniga še to pomisli. Koliko je dan današnji lastnih imén med nami, od katerih se ne more misliti, de bi bile ptuje, vender nam je pa njih slavenska korenina neznana. Kako bi se nam tudi gotovo slavenske iména čudne zdele, ko bi jih bili Grajci ino Latini po svoje zavili in postavim iz imén: Menguš, Čirčiče, Radomlje, Pustojna, Verhnika, Beli Grad, Celjovec in Učka napravili: Menigusium, Thirithiciae, Rhodomelos, Positonium, Veraconicum, Veligordium, Coelivicus, Ulthisicius. Ali pa Carusadium, Arupium, Absyrtus, Olyntha, Bavo iz Kras, Rupa, Osor, Solta Bua ni še bolj spremenjeno?

Pustim veljati, de sim si marsikje zastoj prizadeval slavensko najti, vender od nekterih imén nobeden pameten ne bo tajil, de bi slavenske ne bile, postavim Isauria, Grajci, Palene namest Phlegra, Grajae, Peninae, Zerna, Belazora, Holmus, Kadunja, Lipissa Mastya, Modra, Modrena, Nora, Nyssa, Peucae, Sardes, Sy-

rasela, Sora, Stene, Susidava, Vasada, Zela, Zelia, Amazonae, Bastarnae, Cerveni, Doliones, Pecinaces, Teleboai, Baba zlata, Bor, Dur, Dedo, Diana, Sevana, Grodo, Marcana, Nereidae, Nereus, Niria, Perun, Provo, Radegast, Rosalke, Živa, Živič, Belovez, Cotys, Diceneus, Priam ali Podarces, Zagora, Zarin, Zarina. Verh vsiga tega Plinijeve in Nepota Kornelija zgorej napeljane besede tudi niso za zavreči.

Tukaj je edini namen Slavence po njih nekdanjih stanovanjih iz lastnih imen slediti. Iz zgodovinskih dovodov naj bodo torej tukaj le Plinijeve besede, dalje kar je bilo pri Skitih rečeniga, in to, kar je bilo semtertje pomen imen razsvetliti ob kratkim v misel vzetiga. Ker so vsaj nektre imena očitno slavenske, je ž njimi v ti reči veliko skazaniga. Nekdanji Slavenci so stanovali, kakor se vidi, v Mali Azii, to je, v Mužji, v Plemenji na Trojanskim v Eolii, v Bitinii, v Ponti, v Jonii, v Ljudji ali v Umevnim, v Frigii, v Kapadocii, v Karii, v Likii, v Pamfilii, v Pisidii, v Isaurii, na Čudskim, na Sermatskim, in v Evropejskih deželah, to je na Turaškim, v Macedonii, na Grajskih granicah v Tesalii, v Epiru v Italii, v Recii in Vindelecii, v evropejski Mužji (Moesia), v Dakii, v Panonii in v Škandinavii. To vse naj starji zemljopis teh deželá, to imena posameznih nekdanjcov kažejo — to dogodovšina spričuje!

Stare zgodbe

Slavijanov, posebno Korotanskih.

I. Stare zgodbe Slavijanov sploh.

Slavijani ali Slovani *), katerih rod je med evropejskimi nar veči, so sicer še le pozno, od petiga stolétja sém, drugim Evropejcam bolj znani postali, od kar so si namreč novih sedežev bolj proti zahodu in jugu začeli iskati. Zatorej je več pisavcov terdilo, de so še le v petim stolétji, pregnani od silnih Hunov, prišli iz Azije čes Uralske hribe. Vonder ako se vse presódi, kakor je reč sama po sebi, in kar se v starih pisateljnih sém gredóčiga najde: se mora skleniti, de so

*) Mislili smo vstreči bravcam slovenskiga letopisa, ako jim v kratkim tukej podamo, kar preslavni pisatelj P. J. Šafarik sploh od slavijanskiga rodú, in posebno od nas Slovencev noviga, poprej v temah skritiga, na svitlo postavi. Kdor želí več, najde v knjigi: „Slovanske starožitnosti. Sepsal P. J. Šafarik. Praze 1837 — ali: Slawische Alterthümer von P. J. Schafarik. Deutsch herausgegeben von Wutke. 2 B. Leipzig 1844. Vredništvo.

Slavijani od nekdanj, to je, kakor delječ se more v dogodivšini ljudstev z gotovostjo nazaj iti, v Evropi stanovali.

Poglavitni sedeži Slavijanov se najdejo od nekdanjih časov v Evropi, in sicer za Karpaškimi hribi na Visli in Dnjepru do Volge v sedanjem Poljskim in Ruskim. Za letó govori pred drugim, de kakor se časi bolj svitli pokažejo, precej se najdejo Slavjani v teh krajih, in sicer, kakor pravijo stari pisatelji, na neizmernih prostorih in brezštevilni. Nihče pa ne pové, kdaj ravno so semkaj prišli, kar bi ne bilo moglo zamolčano ostati, ako bi ne bili v nepomljivih létih se že tukej vselili. Tako veliko ljudstvo, kakoršno so Slavijani v petim stolétji bili, bi namreč ne bilo brez velikih prekucij v Evropo še le takrat priti moglo; in pisatelji, ki so veliko manjših rodov preseljevanje v tistih časih na tanjko zaznamovali, bi gotovo ne bili opustili od Slavijanov kaj tacciga povedati, ako bi bili v teh létih iz Azije pripopotvali. *)

Kar dalje stari greški in rimski pisatelji od stanovavcov zemlje unstran Karpaških hribov povedó, ki njih podobo in navade nam popisujejo, je vse takó, kakor je le nad Slavijani najti. Postava zala, sivkaste oči, zagoreli lasje, ljubezin mirú, obdelovanje poljá so od nekdanj Slavijanov lastnosti. Vse drugač so bili Skiti (Čudi ali Fini) in Sarmati, ki so kdaj tudi v sedanjim Ruskim prebivali. Če kateri pisatelji Slavijanov ne razločijo od Skitov in Sarmatov, je to le pričá njih zmote ali nevednosti.

Greški in rimski pisatelji nam hranijo tudi iména ljudstev v čistih stranéh, ki na ravnost kažejo, de so to Slavijani bili. Take iména so: Serbi, kakor se še zdaj en slavijanski rod imenuje; Vindi ali Vendi, kakor Nemci od nekdanj pravijo nekterim slavijanskim ljudstvam; Anti, kar je bilo tudi pri Slavijanih navadno imé. Celó imé Svoveni (namest Sloveni) in Slavani (namest Slavani) se najde proti koncu drugiga stolétja, in posebni slavijanski rodovi, kakor; Nuri ali Nurjani, Budini, Bulani ali Poljani, Veleti, Severani i. t. d. Tudi stare povésti nemških ljudstev, in pa kar se pri nar starjim slavijanskim zgodopisu, mnihu Nestorji (živel je od leta 1056 do 1116) od prejšnjih časov najde, vse terdi, de so Slavijani že nekdanje evropejsko ljudstvo.

Meje slavijanskih sedežev so mogle v prvih časih, kakor marsikteri sled kaže, prot jugu dalje seči, kakor pa pozneje, in sicer do jadranskiga (terzaškiga) morja, in tukej so bili njih sosedje ljudstva Traškiga rodú.

Ko so pa v petim ali šestim stolétji pred Kristusam Ga-

*) Semkej se smejo obrniti Vodnikove besede:

Od nekdanj stanuje

Le tukej moj rod;

Če vé kdo za druž'ga,

Naj rěče: od kod!

Iljani ali Vlahi od zapada čez snežnike proti jugu, in poleg Donave proti jutru derli, so se mogli Slavijani čez Donavo nazaj in zad za Karpaške hribe umakniti, kjer je po tem njih meja prot jugu bila; in nekdanji Veneti ali Venečani (Benedčani) pri jadranskim morji so pred ko ne njih ostanki ta stran Donave bili; tako tudi nekatere nekdanjih ilirskih ljudstev.

Prot jutru so njih stanovanja šle čez Dnjeper in dol do črniga morja, in njih sosedi tamkej so bili Sarmati.

Prot polnočni strani je bila Volga mejnik, in naprej so sedeli mnogi rodovi Skitov ali Čudov. Prot večeru je bilo izhodno morje, dokler niso Normani Slavijanov od tam pregnali, kar se je zgoditi moglo v drugim stolétji pred Kristusam.

Nizej doli med Vjadro (Odro) in Vislo pa ni bilo stanovitne meje. Sosedje na to stran so bili zgorej Litvani, Slovincam po rodu bližno ljudstvo; in nizej Nemci v mnogih rodovih.

Splošno imé Slavijanov nekda ni bilo sedanje; po vsem pa je soditi, de so se sami sploh Serbe imenovali; ptujci pa so jim rekli Vindi. Sedanje imé Slavijanov ali Slovincov se je še le pozneje od eniga rodu na vse razširilo. V petim in šestim stoletji so bili Vindi, posebno ti proti zahodu zraven Nemcov; Anti ti proti izhodu pri črnim morji; Sloveni pa so se rekli posebno rodovi proti polnoči pri izviri Volge. — Posamesnih rodov je več imenovanih, kakor: Nuri ali Nurjani, Budini, Pevkini ali Bužani, Buljani ali Poljani, Besi, Saboki, Pjenjani, Veleti, Iglani, Ivjani, Pagorici, Severani, Tirevci i. t. d. — Mest po posebnim imenu ne povedo stari rimski in greški pisatelji, ker so jim kraji bili preveč neznani. Vodé pa pišejo, kakor: Vislo, Dnjester, Dnjeper, Dvino, Volgo i. t. d.

Od posebnih zgodb med Slavijani malo vedó stari pisatelji, ker so bili ljudstvo miroljubno, ki je raji v pokoji svoje polje obdelovalo, kakor pa z vojsko se pečalo, če ravno so bili, ako je bilo treba, hrabri vojšaki; saj bi drugač ne bili mógli obstati pred roparskimi sosedi. To vonder je gotovo, de so z Galijani ali Vlahi, z Nemci in Normani, in s Sarmati imeli hude bóje. Tudi Rimljani pod cesarjem Voluzijanam so se vojskovali v létu 253. Hvaljeno sploh pa je bilo njih kmetijstvo, in imenovana je bila njih kupčija, ker skozi njih seliša je šla cesta za blagó med črnim in izhodnim ali baltiškim morjem od juga in jutra prot večeru.

V starih časih Slavijani niso bili v cele kraljestva ali cesarstva združeni, ampak večidel so se v veliko manjših rodov ločili, katerih je vsak imel svoje kneze, župane ali vojvode, in svoje postave in naredbe. Le v kaki sili ali vojski se jih je po več vkupej zedinilo zoper občinskiga sovražnika,

in so si koga v velikiga kneza ali vojvoda izvolili, kteriga ptuji pisatelji včasih kralja imenujejo. Od tod je prišlo, de, ako ravno jih je bilo silno veliko število, ni od njih nekdanje mogočnosti in gospodovanja čez druge ljudstva nikjer posebne besede. —

Véra starih Slavjanov je več Bogov razločila, posebno je bil Belibog in Černibog; uni darovavec dobriga, ta začetnik hudiga. Tudi so po raznih krajih imeli posebne bogove, med kterimi so bolj znani: Perun, kakor Bog groma, Švantovit, Radogost kakor bog sprejemanja in postrežbe ptujcov, Živa kakor boginja življenja i. t. d. Tem so darove nosili, in za njih službo so imeli tempeljne in loge s posebnimi služabniki teh svetiš, ki so bili zelo časteni.

II. Preseljevanja slavijanskih rodov in njih sedanji sedeži.

Ko je Hunov silno ljudstvo iz Azije priderlo in pod svojim vojvodom Atilam naglo veliko kraljestvo vkupej spravilo, so tudi Slavijanski rodovi njih moč občutili; nekaj se jih je sili podvreči moglo, nekaj se jih je prostovoljno mogočnemu gospodstvu pridružilo. Kakor je pa po smerti Atilovi vsa Hunska oblast razpadla, so tudi Slavijani hiteli poprejšnjo svobodo si prisvojiti, in vsak rod je zopet za se ravnal.

In od zdaj, in še več, ko je tudi zahodno rimsko cesarstvo konec petiga stolčtja padlo, se je začelo veliko prekučovanje in preseljevanje med evropejskimi narodi. Nar pred so se vzdignili nemški rodovi, in so si iskali drugih sedežev v prijetnih južnih deželah. Kakor so ti prostor naredili v zgornjih krajih na Vjadru (Odri) in Labi in nižej pri Donavi, so jeli Slavijani se za njimi pomikovati; in razširili so se skoz zdanje turške dežele do Greškiga, višej gori do Italijanskiga in čez polovico zemlje, ki se zdaj nemška šteje; celó v Holanškim in Angleškim se jih je nekaj vselilo; več rodov je pa še v poprejšnjih sedežih ostalo. Od tega časa so med Slavijani kraljestva ali veči vladarstva se začele, in tudi keršanska véra je med nje pot našla.

Mnoge Slavijanske ljudstva se zdaj zamorejo nar bolj po sedežih in po jeziku razločiti, in sicer v dva reda: južno-izhodni in zahodni.

K južno-izhodnim Slavijanam se štejejo: Rusi, Bulgari in Iliri, ki obsežejo Serbe, Horvate in Slovence (Štajarce, Korošce in Krajnce).

K zahodnim pa se štejejo: Lěhi, h kterim gredó Poljaki, Sležani in Pomorjani; Čehi z Moravani in Slovaki; in Polabani, h kterim so vzeti: Veleti, Bodrici in Lužičani.

Nekoliko posebej od teh rodov:

1. Ruski Slavijani. Teh je bilo od kdaj več posebnih rodov z raznimi iměni, kakor: Sloveni (posebej také ime-

novani) Serbi in Horvatje, Kriviči, Dregoviči, Vjatiči, Bužani, Poljani, Severjani i. t. d. Bili so v devetih in desetih stoletjih v novo carstvo združeni, in so ime od novih gospodov na se vzeli. Ker namreč sami med seboj se niso vedili umiriti, so poklicali Normane ali Varjaze, neki nemški rod iz sedanjiga Sveškiga, ki se je sam tudi Ruse imenoval, in teh vojvoda Rurik je bil začetnik ruskiga carstva; in od zdaj so se Varjazi s Slavijani zmešali, in vsi vkupej ime Rusov obdržali. — Keršanstvo je konec devetiga stoletja prišlo po greških misijonarjih med Ruse, in je pod velikim knezam Vladimiram popolnoma gospodovati jelo v letu 988.

2. Bulgarski Slavijani. V sredi in konec šestiga stoletja so se Slavijani, ki so prišli iz zgornih krajev sedanjiga Ruskiga, po mnogih bojih z greškimi cesarji vsedli poleg dolnje Donave do črniga morja, in so se razširili sčasama v Traško, Albansko in Greško. Konec sedmiga stoletja so prišli ti Slavijani v oblast Bulgarov, ljudstva Finskiga rodu, in potem je obojim vkupej zmešanim to ime ostalo. Keršanska vera je med pravimi Slavijani že popred mogla biti znana; celo bulgarsko ljudstvo s svojim knezam vred pa je še le v letu 861 k ti veri stopilo, in sicer po prizadevanji ss. Cirila in Metuda.

3. Serbski Slavijani. Ti so prišli v letu 636 iz Bele Srbije, kakor se je zemlja unstran Karpaških hribov v sedanji Galiciji imenovala, in so se od tam, kjer Sava v Donavo priteče, na Drini in Bosni do jadranskiga morja vsedli, v sedanji Serbii, Bosni in Dalmaciji. Keršeni so bili krog leta 638 od rimskih misijonarjev.

4. Horvaški Slavijani. Njih nekdanje stanovanje je bilo unstran Karpaških hribov v soseski Serbov v Beli Horvatii; prišli so v sedanje sedeže od Drave na Savi, Kopti in Uni do jadranskiga morja in Istre v letu 634, ravno takó kakor Serbi od greškiga cesarja Heraklija poklicani. Keršeni so bili tudi krog leta 638 od rimskih misijonarjev. Imeli so kakor Serbi svoje župane in velike župane.

5. Korotanski Slavijani ali Slovenci od Donave do jadranskiga morja v sedanji Avstrii, na štajarskim, Koroškim, Krajskim in v Furlanij. Od teh spodej več.

6. Poljski Slavijani. Ljudstvo enaciga rodu in jezika, ki se sploh imenuje Lehi in bolj navadno Poljaki, je sedelo že v petim stoletjih, kakor še zdaj od Karpaških hribov do izhodniga morja in od Vjadre (Odre) do Buga in Vistsloke v sedanji Galiciji na Poljskim in enim delu sedanjiga pruskiga kraljestva. K Poljskim Slavijanam se ne štejejo samo ti, ki se prav za prav Poljaki imenujejo, ampak tudi Sležani in Pomorjani. Do devetiga stoletja se od Poljskiga ljudstva malo več; takrat je še le kaj gotoviga od

njih kraljev. — Keršanstvo se je sčasama približalo, pa še le konec desetiga stoletja se je popolnoma tam uterdilo po českih in nemških misijonarjih.

7. Česki Slavijani. Čehi so prišli v drugi polovici petiga stoletja v svojo sedanjo deželo, ki leži na Moldavi in Labi, krog in krog od hribov omejena; njih prejšnje stanovanje je bilo v beli Horvatii, in tedej je bilo tudi več Horvatom v njih družbi in tudi drugi rodovi. Od začetka niso bili pod enim vladarjem združeni, dokler jih je Samo, pred ko ne rojen Slavijan iz sedanjiga Holanškiga, zedinil, in stiske Frankov ali Brancov in Avarov ali Obrov otel; pozneje še le so gotovo imeli vojvode, ki so vsimu ljudstvu zapovedovali. — Keršanska vera je v sredi devetiga stoletja med Čehi prišla po nemških misijonarjih in sv. Metuda, aposteljnu Moravanov.

8. Moravani in Slovaki. Ti so pred ko ne ob enakim času kakor Čehi prišli izza Karpaških hribov, ker so z njimi eniga rodú in enaciga jezika; in so se vsedli na Moravi in Vagii in na obeh stranéh Donave v sedanjim Moravskim in Ogerskim. Bili so dolgo časa manj imenovani, dokler je njih knez Svatopluk mogočno gospodovati začel. — Keršanska vera se je med Moravani in Slovaki začela po nemških misijonarjih, bila pa je do dobriga uterjena od dveh svetih bratov Cirila in Metuda. Ona sta bila rojena v Selunu (Tesaloniki), Macedonskim velikim mestu, sta znašla v létu 855 slavijanske čerke, kirulico imenovane, sta oznanovala v létu 861 véro v Bulgarii, in sta vpeljala službo božjo v slavijanskim jeziku; v létu 863 sta bila k Moravanam poklicana. Slavijanski obréd (viža božje službe) od nju vpeljan, pa se ohrani vonder le med Slavijani, ki se izhodne ali greške cerkve derže.

9. Polabski Slavijani. Tako se zamorejo imenovati sploh Slavijani, ki so se v severnih nemških deželah na Labi (Elbe) od Českiga do izhodniga morja vsedli, v sedanjim Saksonskim, Pruskim in Meklenburškim do Bukovca (Lübek). Prišli so v te strani v sredi petiga stolétja; če ravno je boj z Nemci za posestvo zemlje že dolgo popred se mogel začeti. Med Polabani so razločiti trije veči rodovi: Veliti ali Lutici, Bodriči in Serbi ali Sorbi. Hude in dolge vojske so imeli z Nemci od časov Karlna Velikiga, dokler so čez tri sto lét prišli v njih oblast. V dolgi stiski nemških gospodovavcov so Polabski Slavijani večidel svoj domači jezik zgubili in govoré nemško; le Sorbi v Luzzi so ga še nekoliko ohranili.

Keršansko véro so nemški misijonarji v devetim stolétji goreče oznanovali Polabanam, pa po dolgim trudu je še le v dvanajstim stolétji povsod bila spoznana, ker je Slavijane

stiskanje nemških knezov preveč zadržavalo, se ljuči evangelija vdati.

III. Stare zgodbe Korotanskih Slavijanov ali Slovincov.

1. Pregled zgodb Korotanskih Slavijanov.

Slavijanske rodove, ki so v srednjih časih od jadranskega morja do Donave sedeli v zgornji in spodnji Avstriji, na štajarskim, Koroškim in Krajnskim, tudi v Istri, Furlaniji in nekdanj na Tiroljskim in Bavarskim smemo sploh imenovati po zgledu Nestorjevim: Korotance (imé je od stariga iména dežele: Karantanija; sami se imenujejo Slovence; ptuji pisatelji jim pravijo Vindi, Winden.)

Dežele, kjer zdaj stanujejo, so imele pod Rimljani razne iména: Norikum, Liburnija, Istrija, Karnija in Panonija so tukej vkupej zadevale; snežniki so vmes mejili, in reke: Mura, Sava, Drava i. t. d. so dajale vodó.

Kdaj de so Slavijani po padu rimskega gospostva nar pred v te dežele prišli, niso vsi pisatelji ene misli. Nekteri menijo, de že v léth 334 in pa 452; pa Sarmati, tamkej imenovani, niso Slavijani, ako se bolj na tanjko preiše. Ako se besede pisem iz tistih časov vkupej vzamejo, je soditi, de so med létam 592 in 595 Slavijani té kraje posedli, ali po lastnim nagibu, ali nekoliko od Obrov ali Avarov prisiljeni; ti Obri namreč, ljudstvo iz Azije unstran Uralskih hribov, so takrat v sedanjim Ogerskim sedeli in slavijanskim ljudstvam več ali manj nadlego délali. Korotanski Slavijani se od začetka najdejo z Obri združeni; z njimi vred so se bojevali v létu 595 zoper bavarskega vojvoda Tasilota, in pozneje so Istro ropali. V létu 612 ali 613 so se ti Slavijani zopet z Bavarci bili. Kmaló po tem pa so Slavijani sami od Obrov mogli dosti terpéti, in tudi franški kralj Dagobert jih je pritiskal. Zató so se njih knezi tudi zedinili s Samotam, ki je na Českim (ne med Korotanci) svoje gospostvo bil vstavil, in Slavijane stiske Obrov in Frankov otél. Od létã 670 do 735 so Korotanski Slavijani večkrat imeli s Furlanskimi vojvodi bôje, so tudi en del skoz kratik čas jim dacijsko dajali. Veči nevarnost, zgubiti svojo svobodo, pa je žugala Slavijanam od strani Frankov, ki so bili nemško ljudstvo, gospodvajoče v sedanjim Francoskim. Kakor so namreč Bavarci bili potlačeni, so bile odperte vrata do Korotanskih Slavijanov. Te je takrat vladal Borut, prvi znani knez v teh deželah. Borut od začetka je še samosvoj bil; síla vojske ga je pozneje v ptujo oblast djala. Za njim je bil sin Karat, za tem Hotimir (Kajtimar) knez, in po tem Vladuh (Valjhun). Bavarski vojvoda Tasilo II. je iskal se od franškega vladarsta odtergati, in Korotansko sebi podvreči, kar se je pred ko ne zgodilo. Ko je tedej

Tasilo od franškiga vladarja Karlna Velikiga bil premagan, je tudi brez dvoma Korotansko prišlo v popolno oblast Frankov, in strani in knežije slovenske so bile razločene; imenuje se namreč od zdaj Slovenska stran, in knežije Metlika, Pivka, Kras, Istra, Krajna i. t. d., in postavljeni so bili knezi in vojvodi slavijanskiga in nemškiga rodu. Ko so bili že Obri pokončani v létu 799, ni stalo nič več Frankam nasproti.

Od zdaj je sužno slovensko ljudstvo malo imenovano bilo; stisko je gotovo hudo terpelo pod ptujimi gospodi, kakor njih sosedje Horvatje in pa Polabski Slavijani; njih knezam je bila senca vrednosti pušena, moč pa je bila v rokah franških vojvodov; in imé Slav, prestvarjeno v besedo Sklav, je suzniga pomenilo.

Dezele slovenske so bile pod Karlom Velikim in njegovimi nasledniki v tri strani razločene: izhodno ali obersko stran (sedanja Avstrija) — koroško vojvodstvo, in slovensko stran (Krajnsko in en del Štajarskiga). Une dve ste bile pod bavarskim, ta pod furlanskim vojvodam.

Izhodna stran je imela več knezov, dokler je niso Ogrji ali Madžarji, ki so v tistih časih se sedanjih sedežev polastili, pokončali, in tém so jo zopet knez Leopold in bavarski vojvodi vzeli, kar je bilo začetik poznejšiga avstrijanskiga vojvodstva. — Štajarsko vojvodstvo se je začelo iz strani, ki jo je knez Otaker napravil, in ki se je v dvanajstim stoletji zelo povečala. — Zemlja med Muro in Savo, sedanje Koroško in en del Štajarskiga, je kakor Koroška stran imela svoje kneze, katerih prvi je bil Salaho v létu 828; pozneje je bila v vojvodstvo povišana, in sinovi nemških kraljev (Nemško je namreč že zdaj svoje kralje dobilo) so bili zaporedama vojvodi, dokler je vojvoda Markvard Koroško tudi za svoj rod dobil. — Notrajsko in Dolensko je bilo za en čas z istrijanskim vojvodstvom združeno; stanovavci te strani so se s horvaškim knezam Ljudevitam zvezali in zoper Frankone vzdignili; kmalo pa so bili premagani, in še hujši stiskani. — Iz posamesnih knežij Koroškiga in Istrijanskiga je postalo Krajnsko vojvodstvo. Že konec desetiga stoletja je Gorensko, kakor posebna stran, „krajnska stran“ imenovano; knez je bil Kuno, ki je na Goričanah stanoval, in se krajnskiga kneza imenoval; pozneje so drugi knezi imenovani; dvakrat so tudi Oglejski patrijarhi krajnsko stran v dar prejeli za svojo cerkev. Ščasama je Krajnsko porastlo s pridevkam raznih knežij, in je bilo vojvodstvo imenovano in je prišlo v oblast avstrijanskih vojvodov v létu 1361.

Luč keršanstva je od dveh strani prišla k Slovencam, namreč od Ogleja (Akvileje) po italijanskih, in od Solni-

gagrada (Salcburga) po nemških misijonarjih; keršanska véra, ki je bila pred že tukej domá, je bila namreč o prihodu Slavijanov zaterta. Oglejski patrijarhi so si gotovo prizadevali, Slovence za véro pridobiti, pa je malo od tega pisaniga. Več se vé od nemških oznanovavcov evangelija. Med temi je prvi sv. Amand, škof iz Holanskiga, ki je ob času Samotoviga vladanja k Slovincem prišel. Posebno pa je sv. Rupert, Vormski škof na Nemškim, ki je Solnograško škofijo postavil in sam slovenske dežele obiskal, si dosti prizadeval, od leta 684 — 718; od tod je tudi apostelj koroški imenovan; za njim pa bavarski vojvoda Tasilo II. in solnograški škof sv. Virgil; cerkve in samostani (klostri) so bili zidani. Gospasveta, Lurna i. t. d. so nar starji cerkve v téh stranéh. Ljudstvo pa se je ustavljalo, ker je vse nove reči iz rok hudih ptujcov sovražilo, in je vse ptuje duhovne pregnalo, dokler ni Valhunj, korotanski knez, nove pomoči iz Bavarskiga dobil; to je bilo vse v létih 745 do 788. Arno, sv. Virgilija naslednik, je dopolnil, kar je prednik začel. Kakor posebni korotanski škofje so v tem času imenovani Oton v létu 823, in pozneje Ozvald. Prepír med Oglejskim patrijarham in velikim škofam Solnograškim je cesar Karl takó razločil, de naj Drava mejó dela, v létu 810. — V božji službi je bil skozi latinski jezik v navadi, dokler je v časi aposteljnov moravskih sv. Cirila in Metuda po létu 863 slavijanski jezik za en del in za en čas nastopil.

2. Rodovi in sedeži Korotanskih Slavijanov.

Zraven imén Slovincov in Vindov so tudi posebnih rodov iména najti, kakor Rakušani, Korotanci ali Korošci, Štajarci, Krajnci i. t. d. Rakušani so bili Slavijani v izhodni strani ali sedanji Avstrii, takó imenovani od prejšnjih stanovavcov, Rakatov. Ti Slavijani so se kmalo zgubili; v dvanajstim stolétji že skorej ni sledú od njih, ker so v Avstrii sploh Nemci nastopili. —

Koratan (Goratan) ali Koroško je nar več obseglo sedanje Koroško, en del Štajarskiga in Tiroljskiga; in imé je narejeno iz stariga „Karantania,“ kar v galijanskim jeziku pomeni kamnito zemljo; prebivavci se imenujejo Korotanci, Korošci. —

Krajna ali Krajnsko pomeni zemljo ob kraji; ali pa je iz stariga imena Karnija ali Karniola prenarejena beseda, ker so nekđaj Karni v ti strani prebivali. —

Slovenska stran je obsegla sedanjo Mariborsko in Celjsko kresijo, in en del Krajnskiga. —

Štajarsko ima imé od štire, reke in mesta v gornji Avstrii. — Zraven teh rodov so tudi Horvatje pri Ljubnim (Leoben) do ogerske meje, Stodorani in Suselci v nekterih Štajarskih dolinah imenovati.

Iz do zdaj rečnega se spozná, de so se Slovencov sedeži od sedmiga do enajstiga stoletja dalje stegnili, kakor dan današnji. Zdaj jih namreč prot večeru Soča meji (razun Rezijanske doline in nekterih krajev v zgornji Furlaniji); prot severju pa Beljak, Celjovec, Ernavž, Radgona. Takrat pa so bili méja med Slovensino in Nemsino hribje od izvira Drave do Salce, dalje ta reka in Ina do Donave; prot severju Donava od Pasava do Dunaja (Beča); tedej se je Slovensko v Avstrii, Solnograškim, zgornjim Štajarskim, večim delu Koroškiga, Tiroljskim in tudi v Furlaniji zgubilo. Pričajo pa stare pisma, de je vse to kdaj Slovensko bilo, in nekaj še sedanje iména krajev, vodá in hribov povedó.

Še je prašanje: od kod so Korotanski Slavijani prišli, v kateri deželi so njih prejšnji sedeži iskati?

Jezik njih je horvaškemu in serbskemu od nekdaj zlo podobin; tedej bodo tudi njih prejšnje seliša unstran Karpaških hribov v Galiciji i. t. d. iskati. To je tudi s tem poterjeno, de se med njimi rodovi ravno iz tistih strani, kakor Horvatje, Stodorani in Suselci imenujejo; tudi vodé se tukej in tamkej enacih imén najdejo, kakor Štira, Sanna ali Savinja. Bolj natanjčno preiskovanje zna še kaj več razodeti.

Izpisik iz P. J. Šafarika,
poslovenil
Peter Hicinger.

Križanske vojske. *)

1. §. Zakaj so se bile vnele?

Konstantin Velki, ki se je pervizmed ajdovskih cesarjev k sv. véri spoznal, in svoj cesarski sedež iz Rima v novo sozidani Carigrad (Konstantinopel) prestavil, je v začetku 4. stoletja vse preganjanja zastran vére prepovedal, Kristjane pomiril in poskerbil pravimu, živimu Bogu častivno službo vpeljati. V ta namen je ukazal na svoje stroške sozidati v Rimu cerkev sv. Janeza v Lateranu, ki jo še dan današnji imenujejo prvo celiga svetá; mnogo lepo Božje véže v Carigradu, ravno tako tudi krasne in drage cerkve v Jeruzalemu čez Božji grob, v Betlehemu, kjer je bil Jezus rojen, in na oljski gori, kjer se je bil v neobó vzdignil. Od tačas so bližnji in daljni Kristjani, zlasti iz zahodnih dežel, če dalje bolj te sv. mesta v Judeji pobožno obiskovali. Greški cesarji, nastopniki Konstantina, so radi vidili dan za dan veči številu božjopotnikov v Jeruzalem prihajati, zakaj

*) Poskušnja občinskiga zgodopisa za Slovence.

veliko denarjev so iz večernih dežel prinašali, in jih po cesarskih deželah popušali.

Saraceni, Arabskiga naroda in Muhamedanske vére, ki so bili od 7. stoletja sv. mesta pod svojo oblast spravili, niso Kristjane nadlegovali, marveč jim v Jeruzalemi lastniga patrijarha in očitno službo Božjo dovolili; tudi se jim je dobro zdelo, de so božjopotniki iz zahodnih krajev veliko denarjev prinašali. Ali število romarjev, ki so iz večernih dežel hodili Božji grob in druge sv. mesta obiskavat, je zmirej veči postajalo, zlasti h koncu 9. stoletja; ker so kristjani menili po pregovoru: Tavžent in ne več tavžent let, de tačas bo konec sveta. Ne le samo prosti, ali ljudje nizkih stanov, tudi imenitni knezi, žlahtniki, škofje, minili i. t. d. so na Božjo pot v Jeruzalem ali posamezno ali pa večkrat tudi v zlo velicih trumah hodili. Marsikteri med njimi so tleli od takó žive pobožnosti, de so želeli v tistih sv. krajih svoje življenje skleniti, in tam v sv. zemlji zakopani družiga Gospodoviga prihoda pričakovati. Saracenam, ki so bili bistriga uma, je pa zadnjič tega preveč bilo; bali so se od kristjanov kakiga punta, ali tudi kake vojske, so začeli jim tedej davke nakladati, in jim na mnoge druge viže zabavljati.

V 9. stoletji so prišli divji Turki, tudi Muhamedanske vére, so Saracene zapodili in sv. mesta pod-se spravili. Turki so pa kristjane hudo stiskali in strašno z njimi ravnali; cerkev Božjiga groba so premenili v Muhamedanski tempelj, in iz cerkve Gospodoviga vstajenja so naredili konjsko štaló. Od božjopotnikov so terjali zlo veliko dacijsko; kdor si je ni upal plačati, ni smel v mesto. Mnogi bolj siromaški romarji, ki so prišli čez léto hodá dalječ sv. mesta obiskat, so mogli od težavne poti in pomanjkanja posušeni in oslabljeni, brez Božjiga groba viditi, pred mestnimi vratmi ostati, kjer so brez oživljenja in tolažbe, mestno ozidje pobožno kušovaje, v revšini pomirali.

Papež Silvešter II. je že konec 10. stoletja v imeni Jeruzalemskih kristjanov vse verne opominal in poprosil, de nej se vzdignejo in v jutrove dežele podajo sv. mesta iz rok nevernikov rešit. To opominovanje je bilo pa še tačas čez in čez v nemar pušeno. Medtem so romarji še zmirej v velicih številih sv. mesta obiskovali, po poti pa nazaj in domá veliko tožili; kako hudo de Turki kristjane stiskajo in zaničujejo in kako prav de bi bilo, kristjanam v svetih mestih na pomoč iti. Papež Gregor VII., možak edino krepkiga duhá, je želel kristjane jutrovih dežel, ki so se bili že blizo 200 lét popred skujali in samovoljno od Rimske cerkve ločili, zopet pod svoje perute spraviti, in iz Jeruzalema sčasama sv. véro naprej po izhodnih deželah ploditi. On piše 1074. léta nemskimu cesarju Henriku, de nej se vzdigne, sv. mesta rešit,

de on sam mu hoče v ta namen 50,000 že pripravljenih mož dati. Ker je pa cesar tačas mnoge druge siljene opravke imel, ni iz tega nič bilo, in vse je se pri starim ostalo.

Čez 20 let kasneje gre Peter iz francozkega mesta Amiéna domá — zavoljo svojiga samotniga življenja tudi pušavnik (jeremit) imenovan — na Božjo pot v Jeruzalem. On je bil že nekerikrat pred, v bolj prijetnih časih za kristjane, svete mesta obiskal, in zdaj vidi z lastnimi očmi, v kakšnih strašnih stiskah, v kakim zaničevanji in revšini se sv. mesta in Jeruzalemski kristjani znajdejo. To ga tako vžge, de serčno stopi k Simeonu, patrijarhu v Jeruzalemu, se čez to pomenit. Ta mu reče: „Na greškiga cesarja, kteriga so Turki že večkrat premagali, in mu veliko dežel vzeli, ne gre se clo nič pri tim zanašati; ko bi pa hotli večerni kristjanski kralji in knezi njim na pomoč priti, bi bilo clo lahko sv. mesta Turkam oteti.“ Peter se mu priporoči za prošne pisma v ti reči na papeža; gre na večer pred odhodom iz mesta še k Božjemu grobu molit, in ponoči v sanjah se mu je zdelo, de sliši glas iz neba rekoč: „Vstani! — vstani berž! in poskerbi brez strahú, de se bo moja lastina iz rok nevernikov otela.“ On se zdaj krepkiga zadosti misli, otetje sv. mest in Jeruzalemskih kristjanov srečno speljati.

Peter podviza, gre naravnost v Rim, podá prošne pisma papežu Urbanu II. in mu še živo z besedo dopove, v kakšnim revnim stanu de so sv. mesta, in kako hudo de Turki kristjane stiskajo, zaničujejo in tarajo. To čuti, gane in omeči sv. Očeta do solzá; on reče zdaj Petru: „Pojdi! — nagovarjaj in napravljaj kristjanske ljudstva, njih kralje, kneze in veljake k velicimu delu, k sveti vojski; za vse drugo bom že jest sam poskerbel.“ Peter, zdaj tako od papeža pooblasten, ne bodi zanikern, gre od mesta do mesta, od dvora do dvora; bós, gologlav, od posta in truda sčinjzen, de je suhi pošasti podoben, in v rastergani suknji, s ktero je bil sv. mesta obiskal. Božjo martro v roki deržeč pridga v cerkvah, na terjih in poljih. Ognjeni pogled iz njegovih globoko vsajenih in vnetih oči slednjiga presune; kdor ga čuje, meni, de preroka glas sliši in ostermi. Človeštvo se da po večernih deželah grozno za Božjo čast vneti; veliko je že bilo vojsk na svetu, pa le iz napuha, iz jeze in sovražtva, iz lakomnosti ali za družih posvetnih dobičkov voljo; zdaj pa edina misel: Božji grob in druge sv. mesta nevernikom oteti, — vse večerne kristjanske narode tako vname in spodbode, de so ljudje iz kraja pripravljeni vzdigniti se, v jutrove dežele iti in se za Gospodovo čast in za sv. mesta pognati. Sivi starčiki poišejo svoje zarijoveno orožje; fantiči se vadijo sulico krepko deržati in se z njo zaganjati. Povsod se govori in dopoveduje od velicih znamenj; tukaj padajo zvez-

dice od neba kot sneg, tam vidijo na nebu ognjeno pot proti izhodnim deželam, verh vsiga družiga razglasijo še, de mo-gočni cesar Korl Velki, ki so ga bili že blizo 300 lét po-pred k očakam v grob položili — je zdaj v Porečju (Ahni) od smerti vstal, sam sveto vojsko v izhodnje dežele voditi. Ako ni bilo ravno vse to res, vender spričuje, kakó goreče de so se dali ljudje tistih časov za Božje reči vneti, in de so se bolj za Božjo čast, kot za lastne posvetne dobičke poganjali.

Kadar je bil Peter, jeremit, svojo naročbo opravil; povabi sv. oče Urban II. velik cerkveni zbor v Pijačenco na Talijanskim sušca mesca 1095. leta. Toliko škofov, žlahtnikov in družih gospodov se je bilo sošlo, de so mogli pod milim nebam se meniti. Ako so ravno v tim zboru poslanci greš-kiga cesarja Aleša Komena terdili in spričevali, kako si-ljeno in potrebno de je Turka — ki se zmirej na vse kraje siri — v strah djati, in ako so ravno mnogi Talijanski gos-podje vpili, de so pripravljeni na sv. vojsko podati se, ven-der ni bilo še v tem zboru nobeniga praviga sklepa storjeniga.

Za malo mescov kasneje gre sv. oče Urban v Kler-mont, sred Francozkiga, kjer se je bil na njegovo povelje drugi velik cerkveni zbor snidil; prišlo je bilo v kup 13 nadškofov, 200 škofov, 4000 opatov, proštov in družih du-hovnikov; in zraven njih še 30.000 knezov, vitezov in dru-gih deželnih gospodov. V sred zbirališa pod nebam je bil visok oder napravljen s častitljivim sedežem ali tronam. Pa-pež stopi na-nj od svojih kardinalov spremljen; Peter, jere-mit, začne na njegovi strani prvi govoriti, in povzdigne svoj glas — pri zelo veliki tihoti — za Božji grob, za sv. mesta, za kristjane v Jerusalemi in za Božjo čast s tako gorečno-stjo, kakor še nikoli, de sam grozno omečen in ganjen je mogel omolkniti. Vsim se solze vderejo, eni zdihujejo, drugi stokajo slišati, kaka nečast de se Božjemu grobu godi. Zdaj se vzdigne in dokončá jeremitovo govorjenje sam sv. oče re-koč: „Ne bom obrisal vaših solza; raji zjočimo, moji bratje! — grenko žalost, ki jo občutimo zastran gnjusobe na sv. me-sta; pa gorje — gorje nam! če družiga nimamo od solz; gorje nam! — če še dalje pustimo lastino našiga Gospoda v rokah ognjušenih nevernikov! Ni prav ne, de bi slepi Turki gospodovali čez kraje, kjer je bil naš Zveličar rojen, kjer je živel, in za naše odrešenje terpel in umrl. Iz Jeruzale-ma nam je beseda Gospodova došla. O vernite se potočiči sv. vére nazaj k svojimu studencu! Ali si bo mogel neki Gospod družih vojšakov obuditi? Ali hočete čast pod njegovo slavno bandero vojskovati se drugim pustiti? Ali vender ne — zdramiti se iz svoje tožljivosti! Na noge ví junaški žlahtniki! V jutrove dežele z vami! tam mašovajte velike krivice in ra-žaljenja nad neverniki; tamkaj spokoriti svoje rope, požiga-

nja in mnoge nad mirnim človekam storjene ubitja ali moritve. Vi odertniki ubozih, vdov in sirot; vi divji razbojniki in gladni jastrobi; vi, ki ste svoje roke nar raji s kervjo svojih bratov omadeževali, berž z vami v izhodne kraje očistiti svoje meče s kervjo nevernikov! — Vi dozdej hudičevi vojaki — postanite za naprej vojšaki živiga Boga! Nič se ne bojte pod njegovim svetim banderam! — Vzdignite se tedej in pojte tje; mi vas zarotimo, ali vender ne mi, sam Gospod vas zaroti. Vi žlahtniki in drugi vojaki; vi bogati in ubogi, vi vsi, kakor ste se tukaj sošli, vzdignite se! — Nobena zaveza, ne do žen, ne do otrok, ne do blaga vas nikar ne zaderžuj. Spomnite se besed Gospodovih: kdor očeta ali mater bolj ljubi od mene, ta ni mene vredin; in kdor zapusti hišo, ali brate, ali sestre, ali očeta ali mater, ali ženo, ati otroke, ali njive za mojiga iména voljo, bo stokrat toliko prejel, in večno življenje posedel. In de ne bo clo nobena skerb vaših serc pri tem težila, podveržemo vse vaše pod skerb, varstvo in brambo sv. cerkve. Ravno tako oznanimo tudi vsim, ki bi se prederznili, vam na sv. vojski, ali vašim domá kej zabavljati; vas ali njih kej škodovati, kletev sv. cerkve!⁴ Zadnjič je še zapovedal, de vsi, ki se bodo na to vojsko podali, nej si dajo na desno ramo iz rudečiga sukna ali židanja križ pripeti ali prišiti, de se bodo po njim od družih ljudi razločili. Kdor si je pa dal tak križ na ramo pripeti, je bilo, kakor de bi bil prisegel na sveto vojsko iti; od tod so se tedej ti vojšaki križanci imenovali, in te vojske: križanske vojske.

Kadar papež zgovori, vstane grozno velik hrup in vpitje po vsim zbirališu rekoč: Bog če! — Bog če! — in ta beseda postane navadna, se z njo eden družiga na križansko vojsko vnamati in spodbadati. Zdaj poklekne škof Adhemar pred papeža in ga poprosi mu dovoliti, de bi na sv. vojsko sel; papež ga zvoli per ti vojski svojiga namestnika, in mu pripne rudeči križ na desno ramo. Od visokih gospodov je bil mogočni graf. Rajmund iz Tuluza prvi, ki je za križ poprosil; za njim jih je še na tavezente pristopilo in križ vzelo. Vse je hotlo v jutrove dezele potegniti; pomenili so se pa bili, in besedo si dali; de na Velki Šmarin 1096. leta se hočejo vzdigniti.

Zdaj vstane veliko gibanje in rožlanje po vsih zahodnih deželah; umetni kovači imajo dela, de ne vejo kam z njim; ne samo z orožjem za bojevanje, ki je obstalo v zlo velicih in težkih mečih, sulicah in strašnih, okovanih tolkavnicah, ampak tudi z železno oklepo za vse žlahnike, ki so se tačas vitezi imenovali, in ki so bili od glave do pet z železom oblečeni. Eni poprodajo svoje lepe premoženja po zlo nizkih cenah se s potrebnim denarjem za tako pot in vojsko

previditi; drugi zastavijo iz enaciga namena svoje grajšine ali cele knežije kraljem ali drugim knezom. Judje si delajo s posojili grozno velike dobičke. Marsikteri menijo, de jih ne bo več nazaj, in de si bodo že — če ne umerjejo — s svojo junakostjo v izhodnih deželah dovelj novih grajšin, knežij ali še clo kraljestvo pridobili; zapišejo tedej svoje glavne imenja bližnji zlahiti, ali prijatlam. Tako je na cerkve, škofije in samostane v tistih časih zelo veliko premoženja prišlo. Veliko jih je bilo, ki so šli iz prave gorece pobožnosti na križansko vojsko, de bi se bili za svoje grehe vredno spokorili in svoje duše ohranili; ali drugi so šli, de bi bili s tako potjo ob enim vse svoje velike dolgove poplačali. Kdo bi jih bil neki po jutrovih deželah lovil? — Mnogiteri so se pa le z tem posojavcam vmaknili; zakaj ojstro je bilo od cerkve prepovedano križanca — dokler ni domoprišel — po posojilih ali tudi po obrestih ali fitih praskati. Nevoljni minih, ki so se samotniga življenja in domače pokorsine naveličali, razujzdani duhovniki, od gospodov preveč stiskani kmetje — vsi taki in enaki so zelo radi rudeči križ na desno ramo si pripeli. Kmetje so žene in otroke fajmoštram izročivši, jo zelo veselo v izhodne dežele potegnili. Kaj bomo še rekli? — Tudi potepuhov in vlačugarjev, tatov in razbojnikov, ostudnih in zaničljivih zveržkov ženskiga spola, se je bilo na cele trume križanski armadi pridružilo, in je šlo v Judejo, ne ravno vselej se ojstro spokoriti, temoč večkrat še bolj razvujzdano živeti in večji grehe delati kot popred domá! —

2. §. Perva križanska vojska.

Na prvo križansko vojsko se podá veliko slavnih vojvodov, junaških knezov in družih plemenitnih vitezov, — pa noben kralj; kar ni bilo práv, zakaj tako niso ga imeli glavvarja, ki bi mu bili vsi pokorni, ampak slednji je zapovedoval trumi, ki si jo je bil nabral. Hugo, francozkiga kralja brat, si nabere nar bolj krasno in svetlo trumo fracoske zlahnosti; delali so namreč železne oklepe in čelade za viteze, ali na černo pofarbane, ali pa so jih vgladili in vlikali kot ogledala, in jih še vdelovali z zlatimi znorcami in rozcami, de je oklep z orožjem vred za eniga viteza — zlahnika — dostikrat zelo visoke cene bil. Rajmund, grof iz Tuluza, se odpové za vselej domovini, vzame od nje slovó in obljubi poslednje dni svojiga življenja v službi Božjiga groba posvečevati, torej ga njegova gospa na sv. vojsko spremi. On spravi pod svoje bandero križance iz južniga Francozkiga in iz Lombardškiga. Robert, Normanski vojvod, zastavi vse svoje grajšine Engležkimu kralju, svojimu bratu, za več lét, in vodi na vojsko vse junaške možake iz Engležkiga in Nor-

mandškiga. Takó so si nabirali tudi drugi vojvodi in knezi svoje trume. Nar bolj korenjaški in nar imenitniši med vsimi je bil pa Bogomir Bujlonski, vojvod Lotrinški, ki je s svojim bratom Balduinom vse vojsake zbral, ki so imeli iz unkraj Rajna vzdigniti se. Tankret, v žlahnodušnosti in in pobožni junakosti Bogomiru nar bolj enak je vodil iz Talijanskiga cvet Normandske žlahnosti. Veliko tih križancov se podá po suhim, veliko več pa po morji v jutrove dežele.

Moji žlahniki, zlasti francozki, ki so od nekdam bolj lahkomiselniga in čverstiga duhá, so s tako gorečnostjo za vse potrebno poskerbeli, de o velki noči, tedej štiri mesce pred časam jih je bilo že zlo veliko čisto pripravljenih. Ti so se v Parizu clo ponosno obnašali s svojimi svetlimi oklepi, krasnimi čeladami, ozalšenimi še z veljicimi šopi zlo dražih tičjih peres, s svojim bliskečim orožjem, in z zlatam naštikanimi podsedlicami; peš ali jezdé so po mestu vpili: Bog če! Bog če! — Tudi Peter jeremit si ne da pozimi počitka, ampak si napravi tudi lastno vojsno trumo. Sneg komej spomladi skopne, pa pride že — v začudenje vsih — s trumo 15,000 križancov pred grad Bogomira, in ga pokliče na pot. Bogomir, vidši tako derhal, toliko de ne samih zveržikov in smeti cloveštva, ni hotel se clo nič z njo pečati; reče tedej jeremitu: „Pojdi naprej v izhodne dežele, in jest bom — moz beseda — na velki Šmarin se že vzdignil.“

Peter iz Amiena je tedaj prvi, ki gré z svojo trumo na križansko vojsko; ali kakor kepa snega, ki se na verhi sterme in gladke gore vterže in doli valí, postane velika, de celo vas z prebivavci vred zagerne in pokončá, je rasla tudi njegova truma dan za dan — vse nakazno se jo je prijemalo — takó, de jo je mogel zadnjič razdeliti, in polovico svojimu namestniku Valterju, nekimu revnimu francozkimu žlahniku, ki so mu bili zrekli „Nim a nič“ oddati. Pisavci tistih časov pravijo, de obé trumi ste se bile narasle do blizo 300,000 duš; zakaj tudi veliko žen in otrok je z njima šlo; vse je hotlo v jutrovih deželah si kej bolj zmóci. Ne jeremit, ne Valter nista mogla, kakor bi treba bilo, svojih trum v potrebnim strahu obderžati. Valter pelje svoje naprej. Nemško so še precej srečno prešli, ali na spodnjim Ogerskim in Bulgarskim so jeli s silo jemati, ropati, požigati in ljudi moriti. Ogri in Bulgarci vstanejo na noge, jih veliko razpodé, ali zajmejo ali pomoré, de jih je bilo clo malo do Carigrada uslo. Jeremitovi križanci pa tudi niso nič bolji bili od Valterjevih; narveč so si hotli serca hladiti nad Ogri in Bulgarci zavoljo tega, de so bili Valterjevo trumo pomorili; ali tudi njim se je ravno taka godila, takó, de je Peter komaj komaj z malo tavženti do Carigrada jo vnesel. Greški cesar jim ne da v mesto sto-

piti, ampak pred mestam so mogli v stanu ostati, dokler jim ni ukazal čez vozko morje v Malo Azijo prepeljati se; zakaj serčno je želel se tacih prijatlov berž ko berž znebiti. V Mali Azii so pa ne čez dolgo potem Turkam v pest padili, kjer so revno konec vzeli. Peter in Valter sta jo k vsi sreči še o praviem času nazaj potegnili in z 3000 možmi v Carigrad prišla; vse drugo je bilo poginilo.

Nemških križancov spravi v kup na Rajnu Gotšalk, duhoven, čez 12,000; ravno toliko tudi Volkmar, dijakon, na Saksonskim; obe trumi ste na Ogerskim in Bulgarskim kakor poprejšnje zavoljo ropanja in morije nesrečno poginile. Erih, Lejtninski grof, je pa začel s svojo še večji križansko armado že doma, to je, po Rajnskih mestih jude — zato ker so njih očaki Kristusa nekdanj križali — daviti, moriti in v njih skrinjah si kaj za popotnico poiskati. Rajnski škofje so bili tega žalostni in zlo hudi; veliko judov sov svojih poslopih — ki so jih tačas svete imeli — pri življenji ohranili; pa vender niso mogli vbrantiti, da bi se jih ne bilo veliko pomorilo. Ti roparski trumi se je po Ogerskim in Bulgarskim, kakor vsm poprešnjim, godilo; malokdo zmed njih je svoje življenje ohranil. Tako je bilo med 2 do 300,000 ljudi nepotrebno, po neumnosti in malopridnosti pred, ali komej sred poti poginilo, brez da bi bil kdo zmed njih Jeruzalem vidil, ali Božji grob obiskal, in pred, kakor se je še ta prava križanska vojska začela.

Bogomir Bujlonski si nabere 80,000 pešcov in 10,000 svetlo oklepljenih in oroženih vitezov, in se vzdigne z njimi na Velki Šmarin 1096. leta. De bi bil čez Ogersko in Bulgarsko v miru šel, je bil popred z njimi pogodbe storil. Jih zagotovil, da njegova armada jih ne bo nadlegovala, jim je bil neke slavne gospode v poročstvo dal. Tako pride srečno v Carigrad. Ali Aleš, greški cesar, ki je tu stanoval, in popred večerne kristjane v Pijacenskim zboru po poslancih prosil, da ne pridejo mu pomagat Turke odgnati, vidši zdej tako močno armado v sredi svojiga cesarstva in poglavniga mesta, se hudo prestraši, misleč, da ta bo zdaj njemu veljala za toljkanj več, ker je bil še popred ukazal veliko tistih križancov, ki so se po morji v izhodne dežele prepeljevali, po svojih vojsnih barkah zajeti in v Carigrad pripeljati. S takim zavitim, hinavskim, in verh tega še prevzetnim obnašanjem se je bil križanskim knezam hudo zameril; malo je manjkalo da ga niso iz njegoviga zlatiga sedeža pahnili, in se njegoviga, že zlo majhniga cesarstva ob enim polastili. To bi bilo tudi gotovo se zgodilo, ko bi jih ne bil žlahnodušni Bogomir pomiril in pokrotil. Zdaj naredé križanci novo pogodbo z njim; oni mu obljubijo in s prisego poterdijo vse mesta, ki jih bodo Turku oteli, in ki so popred njegove bile,

mu izročiti; on pa se zaveže potrebniga živeža za njimi pošiljati, jim še 2000 vojakov na pomoč da, in vse križance v sedmih dneh čez vozko morje na uno stran, v Malo Azijo, na svoje stroške prepelje.

Veliko več Križancov se je po morji v izhodne dežele podalo; Benečani, Genuezi in Pizanci so jih prepeljevali in živež za njimi pošiljaje velike zaslužke imeli. Tačas so bili obogatili in si takó zmogli, da so kasneje večidel iz nevošljivosti, lakomnosti ali prevzetnosti se večkrat med sabo, ali tudi z družimi hudo vojskovali. Velkitravna 1097 se je bila vsa križanska vojska v Mali Azii na zemlji greškiga cesarja sošla. Tu so vsi vojvodi in knezi te svoje prešteli, in v svoje veliko veselje se prepričali, da jih je bilo vsih 500,000 pešcov in 100,000 konjikov brez duhovnih, starih žen in otrok.

Zdaj se vzdignejo in vzamejo s silo nar pred Nicejo v Bitinii, sedež Turškiga sultana, in izročé to mesto pošteno po dani besedi greškimu cesarju; ali od tega dne so nasreče, terpljenja in britkosti čez-nje šle, da ni za izreči. Turki zaviti, serčni in junaški, so se za vsak pedanj svetá hudo bojevali; kakor so se vnikali, so vse proti za sabo pokončevali, še clo sadno drevje posekali, da bi bili križanci od lakote poginili. Greški cesar jim je zmirej po menj in zadnjič clo nič več živeža pošiljal; strašna vročina v tistih bolj podsončnih deželah, ktere niso bili navajeni, jih je hudo parila; verh vsiga družiga so jih še mnogoverstne nalezljive bolezní davile, da so dan za dan kapali kot muhe. V sedmih mescih jim je bilo 98,000 konj pocer kalo, da jih niso več imeli čez 2000. Mnogi imenitni gospodje so mogli vóle jezdití; ovni in prešiči so njih rištengo za njimi nosili. Nobe-nimu ni popred v glavo padilo, da bi jih utegnile na ti vojski take nesreče zadeti. Valterja Nimaničeta so Turki na nekim čakališu ubili. Križancam serce vpada, oni začnejo misliti in se meniti, da treba je verniti se; vojvodi in drugi knezi bi jo bili tudi gotovo skrivaj domú potegnili, in ljudstvo bi bilo še v večí revšini poginilo, ko bi jih ne bila serčni Bogomir in njegov zlo veljavni brat Boemund s krepki-mi in tolažljivimi besedami primorala ostati.

Na jesen tistiga léta vzame Balduin, Bogomirov drugi brat, Edeso, in se za naprej knez tega mesta imenuje. Bogomir in ti drugi so Antiohijo — nar slavniši mesto nekdanjih Rimljanjev v Aziji — oblegli in stiskali. Križanci delajo čudeže junakostva; sam Bogomir mahne eniga sovražniga konjika z mečem — ki ga z obema rokama derží — na levo ramo tako, da pride vun pod desno pasiho; glava, kos herbta z desno roko se zavalí na tla, z drugim herbtam in levo roko derja pa konj nazaj v mesto, da to viditi vsi od

groze ostermė. Po devetih mescih obsedenja in grozovitniga bojevanja jim nekdo mesto izdā. Pa komej se križanci te velike sreće radujejo, pridejo že okolni Turški knezi dobro združeni s strašno vojsko nad-nje, in jih v Antiohijo zapró in hudo stiskajo; tudi na kej taciga niso križanci popred mislili. Branijo se zdaj na vso moč, pa vse nič ne zdā. Taka strašna lakot v mestu vstane, de eni izkopujejo že Turške merlice, z njimi se gladno nasititi; drugi zlezejo v černi noči iz mesta v stan k Turkam in Kristususa zatajē, de bi le kej jesti dobili; — zadnjič vse obnemore, nihče neče več se bojevati, ampak v hiše se zapró in obupaje smerti pričakujejo. Ali pri taki grozovitni britkosti vstane naglama v mestu veliko gibanje, sunder in veselo vpitje. Peter Jernejev, francozki duhoven, živo dopovedujo križancam, de sv. Andrej se mu je že trikrat v spanji prikazal in mu povedal, kje de sulica zakopana leži, s katero je bila prebodena Gospodova desna stran; to de nej skoplje, in z njo de bodo sovražnika premagali in odpodili. On pravi, de jo je skopal in jo zdaj vsim kaže. To križance tako ogreje, de vsi ene misli hočejo na enkrat iz mesta na sovražnika planiti, komej jih knezi nekoliko v rede postavijo, in se, desiravno suhim pošastim enaki, z vso serčnostjo in junakostjo bojujejo. Pa kaj pomaga! začnejo počasi se vmikati; k vsi sreči zagleda nekdo zmed njih svetlīga viteza delječ zadej po nekim gričku berž doli jezdit in zarjovi na vso moč: Poglejte sv. Jurja! — sv. Juri podviza z vso nebeško vojsko nam na pomoč! — To vname, ogreje in spodbode križance zopet s tako junakostjo, de Turka otepejo, premagajo, odpodijo in se njih stanú polastijo, kjer so se tako lačni in trudni dovelj z živem previdili.

Ker niso imeli križanci nobeniga glavarja, ki bi bili mu vsi pokorni, vstane po taki častitljivi zmagi med njih vojvodi in knezi veliko prepiranje, čiga de bo zdaj Antiohija? — Po velikim besedanji in zajedanji postavijo zadnjič s težavo Boemunda, perviga Bogomirjeviga brata, vojvoda Antiohije. To se pa enim tako kadī, de nejevoljni od nevošljivosti se domó vernejo; drugi so pa brez se za Antiohijo bojevati na morskim bregu čakali, de bi bili vidili konec svojih sobratov. Velkiga travna 1099. léta se vzdigne križanska armada, gré med goro Libanon in morjem nazaj proti Jeruzalemu in si mnoge mesta prek morja podverživsi pride brez posebnih nesreč blizo sv. mesta. Tankred, eden nar žlahmodušnih in junaških knezov, ktermu je vse prepočasi šlo, zderkne s svojim čverstim konjičem naprėj, pride čez malo dni nazaj, in dopoveduje v stanu, de je že pri jaslicah Gospodovih v Betlehemu molil, in Jeruzalem blizo vidil. Ta povedba križance takó ogreje, de se še tisti večer vzdignejo, in drugo jutro

6. Rožnicveta 1099 na visočine Emavsja pridejo, od kodar Jeruzalem zagledajo. Velik šum, veselo vpitje se čuti po vsim stanu; vsi padejo na kolena; vsi tudi sivi bradači se od veliciga veselja milo jočejo; na enkrat hočejo vsi v veliki zmešnjavi kar na mesto planiti; s težavo jih vojvodi zaderže, in jim dopovedó, de to se mora le v modrim redu speljati. —

Jeruzalem je bil s krepkim in visokim ozidjem obdan in z 60,000mi Turkov za brambo previden; križancov pa ni bilo prišlo do njega čez 40,000, vsi drugi so bili ali poginili, ali se domu vernili. Ti pridejo in mesto obležejo, pa brez potrebniga živeža, brez vode, brez pripravniga orodja in priprave tako mesto naskočiti, in v taki grozovitni vročini, de marsikteri se v razkopano perst zarinovajo ohladiti se; drugi prilezejo ponoči s težavo do mestniga ozidja, in, ga milo poljubovaje, od oslavljenja tam pomirajo. Ali vender pri tacim pomanjkanji in takó veliki revšini križancam serce se ne vpade. Za več milj dalje, pri Sihemu se z lesam previdijo, si iz njega potrebne, in mestnim zidam enako visoke turne narediti. Kadar je bilo vse napravljeno, in turni zadosti blizo mesta pomaknjeni, se vsi spovejo, obhajajo, in napravijo sveto in častljivo procesjo okoli mesta. Turki pa znad mestniga ozidja vidši takó službo Božjo jih zasmehujejo. Potem so dvakrat ozidje naskočili, pa nič opravili; sovražniki so jih streljali s pušicami, lučali, kamnje na-nje valili, jih z razbeljenim žepam in vrelim oljem polivali; 15. Maliga serpana pa 1099 — 28. dan po začetim obsedenji — gré sam Bogomir na verh svojiga turna, vidi nekiga se leske-tečiga viteza po oljski gori doli jezdit, ter zavpije na vés glas: Lejte! lejte nebeške znamenja! — Od zgorej nam pride pomoč! — On ukaže lesen mostič iz svojiga turna na mestni zid spustiti; gré prvi po-njim, maha in seče na Turke — ki niso bili v železnih oklepih — de je bilo strah; za njim gre-do drugi in serčno sečejo; ravno tako iz družih turnov; nekteri bolj junaški podvizajo mestne vrata od znotrej odpreti; zdaj vse v mesto vrè, in sekajo, in mesarijo, in morijo s tako togoto, s tacim grozovitim sovražtvam, s takim neusmiljenjem, de otroku v maternim telesu ne prizanesejó; pokoja si ne dajo, dokler še od kakiga Turčina slišijo. Število pobitih cenijo popisovavci tiste morije na 100,000 ljudi. Mestni kristjani so bili v svoje cerkve bežali, in se tako ohranili; Turkam pa ni nič pomagalo v svoje tempeljne bežati, tú so jih še bolj skupoma pomorili. Po takó strašno dokončanem delu sleče Bogomir, sleče Tankret, slečejo vsi vitezi svoje železne oklepe, denejo na stran svoje kervavo orožje, in gredó bosí in gologlavi k Božjimu grobu z veliko pobožnostjo in grenkimi solzami Bogá za odpušanje svojih grehov prosit. Kdor bi jih bil zdaj vidil v njih pohlevnosti in v tako goreči pobožnosti,

bi ne mogel kratkonikar misliti, de taki pobožni ljudje bi v stanu bili, tako morijo storiti, kakor so jo bili ravno dokončali. Zdaj so se vidile dan za dan po mestu, od cerkve do cerkve, procesije pokorjencev premikati se, ki so péli med drugim tudi hvalne pesmi, de jim je dal Bog teh dni dočakati; vsi se veselè, zlasti Peter jeremít, kteriga Jeruzalemski kristjani zdaj svojiga odrešenika slavijo.

Osmi dan potém, ki so bili merliče pospravili, in ker vavino po mestu oprali, si postavijo latinskiga patrijarha, in Bogomíra Jeruzalemskiga kralja zvolijo; on vzame sicer oblast, pa se le varha Božjiga groba imenuje rekoč: „kjer je Jezus ternjevo krono na glavi imél, bi se ne spodobilo, de bi jest zlato na glavo djal.“ On si obderži 2000 pešcov in 300 konjikov v svojo in svojiga kraljestva brambo. K Jeruzalemu je še tikalo 20 gradov in tergov; to je bilo ravno kraljestvice, pa vender tudi 2000 pešcov in 300 konjikov je premalo bilo ga pred Turkam braniti in obvarovati; vse so le preveč brez premislika ravnali.

Bogomír umerje že čez eno léto svojiga kraljevanja in ga pokopajo v cerkvi Božjiga groba. Njegovi mlaji brat, Balduin postane Jeruzalemski kralj, in se brez premislika kralja imenuje. Takó so bile sv. mesta Turkam otéte, pa ne ravno za dolgo; zakaj slavnejši kristjanski vojvodi ali knezi, ki so bili Judéjo po sili Turkam vzeli in si jo med seboj razdelili, niso hotli biti eden družimu v strahu, premalo so bili kralju v Jeruzalemu podložni, med njimi ni je bilo nobene prave edinosti pa zastopnosti; pa tudi vsi so imeli premalo moči Božji grob, druge sv. mesta in deželo v miru pred Turkam ohraniti.

3. §. Druga križanska vojska.

Jeruzalemski kraljič in drugi vojvodi, ki so si bili Judéjo — zdaj tudi „Palestina“ imenovana — med seboj razdelili, in se v nji veselili, so premalo moči imeli Turkam soperstati; ti so jim bili že Edêso vzeli, in kristjani so bili v velikim strahu, de bi ne bili tudi ob Jeruzalem prišli. Čez 50 lét potem, ko so bili sv. mesta iz rok Turka otéli, pridejo poslaniki iz Jeruzalema k papežu Evgéniju III. in ga z gorečo besedo milo milo poprosijo, de bi se nova križanska vojska iz večernih dežel v brambo teh mest vzdignila. Papež se jih usmili, pošle francozkimu kralju Ludvíku VII. pismo, v kterim vsim Francozam zapovè vzdigniti se v brambo sv. mest, ktere so bili njih nekdanji očaki Turkam otéli. Papež obljubi vsim križancam kakor nekđaj Urban II. popolni odpustek, pa tudi dolžnikom odpustik vsih natečenih obrest, in vzame vsih križancev žene, otroke in premoženje pod mogočno brambo sv. cerkve.

V vsih večernih deželah ni ga bilo v tistim času bolj imenitniga moža od sv. Bernarda; s svojo nezmerljivo učenostjo, z ojstrostjo, pobožnostjo in svetostjo svojiga življenja, in z mnogimi čudeži, ki so se že takrat od njega povsod razglasovali, si je bil tako slavo zadobil, da papeži, kralji in drugi knezi so se v večih rečeh po poslancih ali pismih le z njim posvetovali. Evgéni papež piše tedej tudi Bernardu, svojimu nekdanjimu učeniku, mu priporoči križ pridigovati, to je, ljudstva na novo vojsko v brambo Božjiga groba napravljati. Kakor nekdanj Peter jeremit, hodi zdaj sv. Bernard okoli križ oznanovaje, vojsko čez Turka v spokorjenje grehov s tako gorečnostjo priporočevaje, in srečen izid vojske takó gotovo obljubovaje, da se po večernih deželah znovič vse za tako vojsko vname. Ludvik VII. povabi francozke stanovce v Vezelé, neko Burgundsko mesto, kjer jih napred sam, potem pa tudi sv. Bernard s takó živimi besedami omečita, da po vsim zbirališu začnejo vpiti z velikim glasom: „Bog če! Bog če!“ — Ludvik s svojo kraljico Eleonóro si dasta napred od sv. Bernarda križice na desni rami pripeti; zdaj hoče vse križ imeti; velike, že pred pripravljene zaloge tacih križcov se ta hip razdelé, pa še premalo jih je; tu jim verže sv. Bernard svoj plajs rekoč: Slednji, kdor ga še nima naj si naredi iz njega križ. V drugim enakim stanovskim zboru ga zvolijo vodja ali vojvoda sv. vojske; pa take časti ni vzel; v svoji ponižnosti se je raji, potem ko je Francozko pretresel, pridigovaje na Nemško podal, kjer so ga — desiravno niso njegoviga jezika zastopili — kot preroka zvesto poslušali. Nemškiga cesarja Konrada III., ki je bil že pred obljubil sv. mesta enkrat obiskati, ni mogel Bernard s prvo besedo k temu napraviti; pa vendar še enaki dan pridigovaje na večer v Špajersko škofjski cerkvi pričo njega od poslednjih reči, ga takó omeči in gane, da se mu solze s curkama vderejo, in da precej za križ prime.

Cesar Konrad III. nabere 70,000 nemških, oklepljenih in dobro orožjenih vitezov ali žlahnikov, katerih slednji ima še seboj po tri do deset bolj lahkih konjkov, pešcov je bilo pa skorej brez števila, ravno toliko, ko ne več, jih napravi tudi francozki kralj Ludvik VII. Pisavci té druge križanske vojske terdijo, da obeh armad je bilo na število še več, kot v prvi vojski, v kateri so jih bili vojvodi našteji pešcov in konjkov čez 600,000 mož. Kér sta dva takó mogočna in slavna glavarja s tacimi vojskami v izhodne dežele se podala, misliti bi bilo, da bi bila mogla celi svet premagati.

Konrad se vzdigne prvi 1147. léta iz Norimberga — Ludvik pa kmalo za njim — in pride v Carigrad k greški-

mu cesarju Emanvelu Komenu, ki je bil njegov svak. Kot v prvi vojski se tudi zdaj Greki bojé, češ, de bi ta njim ne veljala; spomnili so se dobro, kakó so pred 50. léti prvi križanci po njih deželah razsajali, znabiti, de tudi zdaj niso ravno vsi in vsiga plačevali, z eno besedo, vére jim ne dajo, in jih le po strani gledajo. De bi bili poprejši in gotoviši se jih znebili, jim dajo nezveste in izdajljive potokaze, ki jih naravnost Turkam v pest peljejo. Po vsakdanjih, zlo kervavih bojih, po pomanjkanji, lakoti, nalezljivih boleznih in prepiranji med višimi zlahniki je Konradova armada takó v nič prišla, de je je bil clo malo do Antijóhije pripeljal; tú jo je pustil, in se sam kot romar v Jeruzalem podal svojo obljubo spolnit; je pri Božjim grobu molil, in se potem domú vernil.

Večerni kristjani so tačas Greke, ki so bili samovoljno od Rimske cerkve se ločili, takó močno sovražili in zaničevali kot Muhomedane ali Turke; torej da neki francozki škof svojimu kralju Ludviku svét se Carigrada polastiti. Kralj pa tega ne stori, ampak gre iz Carigrada naprej za Konradam, in pride ravno kakor ta skorej ob vso svojo armado, de tudi on je celo malo do Antijóhije pripelje; tú jo pustivši gre tudi on na Božjo pot v Jeruzalem in od tam pride nazaj domú. Vidila sta namreč Konrad in Ludvik, in se prepričala, de med kristjani in njih vojvodi v Palestini, ali na sv. zemlji ni je bilo nobene edinosti, narveč le nevošljivost, klavsanje, razpertje in hudo sovražtvo, torej jim pustita tú malo vojakov, kar sta jih še imela in gresta domú. Takó sta tedej svoje armade, brez kej z njima opraviti, zgubila, in brez časti in slave, toliko de ne tudi brez spremništva domú prišla.

Vse Francozko godernjá zdaj strašno čez sv. Bernarda, in ga čerri brez konca in kraja rekoč: „kaj se vtiče minih v posvetne reči? nej moli raji v svoji celici; on sam je kriv smerti toliko sto tavžent ljudi, ki jih je s svojim jezikam omamil, de so šli v izhodne dežele revno poginit.“ Ali on jim odgovori: „Tudi Mozes je Izraelcam obljubil, de jih bo Bog v njim obljubljeno deželo pripeljal, pa de noben tistih, ki so šli čez rudeče morjé, ni va-njo prišel, in scer zastran velicim pregréh, s kterimi so Bogá razžalili; ravno takó de je tudi on v Božjim imenu križancam srečni izid vojske obljubil, pa njih ostudne pregréhe so jih pomorile, de niso sv. mest vidili.“ V resnici niso bili zdaj križanci več takó ponižni, pobožni in za Božjo čast vneti kot v prvi vojski; veliko je bilo tacih, ki so šli na to križansko vojsko, de bi se bili potepali, de bi bili žerli, pijančevali, nesramnosti delali i. t. d.; ni čuda, ko truma tacih ljudi bérž pod zlo pride.

4. §. Tretja križanska vojska.

Kér so vojvodi in knezi na sv. zemlji iz velike nevošljivosti in lakomnosti se vedno med sabo prepirali; je bilo Turkam kar lahko čedalje bolj od vsih strani jih stiskati; v tacih okoljnostih pošiljajo pogostne nove prošnje pisma v Rim za novo križansko vojsko, pa iz Rima jim le lepe besede dajajo. Jeruzalemski kraljič Balduin IV. umerje; zdaj se ti drugi tamkejšnji vojvodi med sabo hudó prepirajo, čigavo de bo to kraljestvice, desiravno ni bilo nič nad njim, dobi ga Gvidon Luzinjanski, pa ne za dolgo. Saladín, ki se je bil po pravici meča egiptovskega sultana storil; Sirijo, Mezopotamijo in Arabijo pod-se spravil, je Gvidota poslednjiga Jeruzalemskiga kraljiča v zmagljivi bitvi pri Tiberiadi vdaril in vjel, in 2. kozoperska 1187. leta Jeruzalem po 33 dneh obleženja po pogodbi dobil. On da kristjanam z denarjem se odkupiti, ubogim pa, vidovam in otrokam je milo podaril 220,000 zlatov, in jih ukazal do Tíra s potrebno stražo spremiti, de bi jih ne bil nihče obropal. Tír, in mnogi drugi tabri ali obzidane mesta še kristjanam ostanejo, tudi Gvidota Luzinjanskiga Saladin prostiga spusti na priseženo obljubo, de se ne bo več nikoli z njim vojskoval; v Jeruzalemu ukaže pa vse cerkve, v kterih so 88 let kristjani Kristusa molili, v Muhamedanske tempeljne premeniti.

Novica, de sv. mesto Jeruzalem je Turku v roke padilo, celo Evropo, zlasti pa bolj večerne kristjane v grenko žalost in strah pripravi; povsod se govori, de je treba Božji grob, tedej Jeruzalem iz rok Turka oteti. Malo popred bi ne bili papeži za tó nič opravili, ali zdaj, ko je bil Božji grob zgubljen, sta papež Gregor VIII. in njegov naslednik Klemen III. po minihih, ki so povsod ljudi na križansko vojsko nagovarjali in terdili, de ni vredin deleža v Božjim kraljestvi, kdor bi nam ne pomagal Gospodove lastine „Božjiga groba“ iz rok nevernikov rešiti — večerno stran cele Evrope s tako gorečnostjo spodbodila, de je skorej vse od kraja pripravljeno bilo v jutrove dežele vzdigniti in za Gospodov grob se pognati. Kakor pri izhodu Izraelcov iz Egipta so stali možjé, žene in otroci; stari in mladi, z roncam ali torbo, in palico na hišnim pragu, berž stopiti pod bandero izvoljenih vojvodov.

Trije nar slavnši in mogočniši evropejski vladarji si vzamejo voditev té tretje križanske vojske na glavo; Friderek I. tudi Rudečobradic imenovan, nemški cesar, in brambnik sv. katoljske cerkve, Rihard, ki so ga tudi levovo serce imenovali, angležki, in Filip Avgust francozki kralj. Vse Beneške, Genveške in Pizanske barke na srednjim morji, pa tudi vse severno Nemške, Danemarske, Norveške in

Švedske so imele ali s prepeljevanjem križancov, ali njih o-rodja, ali potrebna živeža v jutrove dežele zelo veliko opravi-
viti; in ti mornarji so delali pri tem take dobičke, da marsi-
kteri so bili grozno obogateli. Po celi Evropi je bilo veliko
gibanje; sv. véra, prevzetnost, nečimernost, viteška junakost,
kupčijska samoprindnost; vse to in enako je čudno pripomoglo,
da vsa večerna evropska stran je bila vün in vün enimu
semnju podobna. Od kar se vé, je bilo to edina prigodba
na svetu.

Friderik I., ki je po svojim stricu Konradu III. nem-
ški cesar postal, je bil možak visociga in nevstrahljiviga du-
há; Lombardam zmirej puntarskim je bil Milan, njih poglav-
niši mesto také razdjal, da se je z drevesam brazda čez-nj
storila, in ga je s soljó potrosil. On se v létu 1189 prvi
na vojsko podá in vodi 150,000 dobro oroženih nemških
križancov; ima v svojim spremništvu pet posvetnih zelo mo-
gočnih vojvodov in pet slavnih knezoškofov, potepuha pa no-
beniga saboj ne vzame; slednji križanec je mogel imeti saj 70
goldinarjev srebra. Friderik, ki je že bil enkrat s svojim
stricem Konradom na Božji poti v Jeruzalemu, in ki je za
vse nevarnosti take vojske vedil, storí zaveze in pogodbe z
Ogerskim kraljem, greškim cesarjem, in še clo z Ikonijškim,
turškim Sultanam; vsi mu obljubijo prijazno in odperto pot
čez svoje dežele na sv. zemljo ali v Palestino. Po Ogorskim
ga nepričakovano visoko spoštujejo in slavijo; Izak Angel,
greški cesar, pa mu očitno in skrivaj strašno zabavlja, da je
Friderik primoran bil mu nekatere mesta vzeti in druge ob-
ropati; nasproti so pa Greki ostrupovali moko in vino, ki so
jo njegovim vojakom prodajali in njih patrijarh pridiga v Cari-
gradu, da vsako moritev zamore človek spokoriti, če pet teh
nemških križancov ubije. — Zadnjič mora vender Izak z
dražimi darmí Friderika potolažiti; in mir od njega si ku-
piti; obljubi obilno živeža za njim pošiljati, in prepélje na
svoje stroške per Carigradu vso njegovo armado na uni kraj
čez vozko morje; potem, ko so bili že vsi prepeljani, stopi
tudi Friderik v barko in pridši na uni breg reče tem svo-
jim: Ljubi bratje! Pokrotite in veselite se, vsa dežela je zdaj
v naših rokah! —

Cesar se je pa v temle močno pomotil; zakaj med gora-
mi male Azije so njegovi križanci grozovitne lakote in žeje
terpeli, tudi Ikonijški Sultan mu ni možki ostal, in ga je so-
vražno sprejel. Friderik mora vsaki dan se s sovražniki biti
in mnoge druge velike zopernosti premagati; také pride ven-
der blizo sv. zemlje. Njegova armada gre po mostu čez ne-
ko réko, on pa, da bi bil berže naprej k prvim prišel, skoči
10. kimovca 1190. léta v réko, upajoč jo preplavati; ali va-
lovi ga vzamejo in naprej nesó; tu skočijo nekteri berž v

vodo, in ga vun — pa mertviga — potegnejo. Križancam zdaj sercē tako močno upade, de se jih veliko na dom verne; ti drugi zvolijo njegoviga sina Friceta vodja, in pridejo čez Antijohijo v Tir, ker cesarja z veliko slovesnostjo pokopajo. Križanci, ki jih ni bilo zdaj več čez 8000, gredo še malo naprej, pa človeška kuga ali mor jih naleze, strašno davi, in tudi njih vojvoda Friceta umori, de jih clo malo pri življenji ostane, ki so tam francozkih in angležkih križanskih armad počakali. Friderik, ta mogočni cesar ni tedej s svojo veliko in junaško armado za očetje Božjiga groba iz rok Turka tudi nič opravil; zaslišimo zdaj, koliko sta pa francozki kralj in angležki opravila. —

Rihard angležki, in Filip Avgust francozki kralj sta se zastran Normandškiga hudo vojskovala; desiravno oba si močno nevošljiva, prevzētna in častilakomna, sta vender — se lože na križansko vojsko podati — mir storila, si še clo besedo dala vkup iti, in enake sreče ali nesreče, enake časti in slave deležna biti. Na grobu sv. Martina v Turi, na Francozkim, vzame Rihard križ in romarsko palico; ker je pa bil močan in težik, se mu je berž zlomila, in v St. Dionizu vzame drugo. Tu prideta s Filipam Avgustam vkup, kjer je Filip na sv. Ivana dan 1190. leta, na grobu svojih očakov romarsko palico prijel in Oriplámen — bandero francozkiga kraljestva — vzdignil. Do Liona gresta v družbi, potem se pa ločita; Rihard gre v Marsilijo, Filip Avgust pa v Genovo, de bi bila tam s svojima trumama v barke stopila; zakaj po morji sta hotla svoje armade v Palestino spraviti.

V Mesini na Sicilijanskim, se zopet snideta, pa med Angleži ino Francozi oživi staro sovražtvo, zajedanje in zaničevanje. Francozi se prvi prepeljejo do Akra, Angleži, katerim hudi viharji strašno na morji nadlegujejo, pa za njimi. Pri Akri, v katerim so bili Turki že zdavnej od kristjanov obsedeni, se vsi križanci snidejo, katerih je bilo vsih 300,000 mož; zakaj tudi Nemci, kar jih je bilo še ostalo, so se z njimi združili. Med Gvidotam Luzinjanskim, poprešnjim Jeruzalemskim kraljičem, in Konradam, Tirskim knezom vstane veliko in sovražno prepiranje, čigav de bo Jeruzalem, med tem, ko je še bil v Turških pestéh; eni potegnejo s tem, drugi pa z unim. Pa tudi med Angleži ino Francozi se vname in rase dan za dan hudo sovražtvo in strašno zaničevanje. Jutrovi kristjani več obrajtajo in više častē francozkiga kot angležkiga kralja, pa sam Filip je bil tudi Rihardu zavoljo njegove neverjetne junakosti ino obēinsko znane vojniške slave grozno nevošljiv. Zadnjič se pomenita, de pri napadu in naskoku Akra se hočejo Angleži s Francozi dan za dan verstiti. Aker se jim po treh lētih obsedenja 1191.

léta proti temu podá, de Turki prosti vùn grejo, in de Saladin obljubi na vojniških stroških kraljema dati 200,000 greških zlatov.

Kér pa Saladin ni mogel ta hip denarjev poslati, ukaže Rihard 600 Turkov, ki so ravno iz Akra šli, s sablami pomoriti; francoski kralj je bil take ljutosti žalosten in hud, pa to nič ne pomaga. Rihard se dan za dan čez vse povzdiguje, in nadležniši postaja takó, de Filip, francoski kralj, vojsko popusti in se domú podá. De bi se mu pa ne moglo očitati, češ, de je svojimu prijatlu nezvest in de mu besede ne derži, pusti vojvoda Burgundskiga s potrebnimi denarji in 10,000 možmi Rihardu v pomoč.

Tudi Nemce je Rihard zlo razžalil; zakaj bandero, katero je bil pri naskoku Akra Leopold, avstrijski vojvod, prvi na mestno ozidje nasadil, je ukazal dol vreči ino ga v blatu potaptati. To mu Nemci takó zamerijo, de hočejo z mečem na-nj planiti; ker jih je pa clo malo bilo, jih Leopold pokroti, se z njimi od Riharda odterže in gre domú.

Rihard se zdaj sam s trikrat močnejim Saladinam vojskuje, ga v zlo kervavi bitvi, v kateri se Angleži z nedopovedljivo junakostjo obnašajo, premaga in gre proti Jeruzalemu; pa nova nesreča se mu pripeti; vojvod Burgundski se nanagliam s svojimi Francozi oberne, in gre — domú. On sam se večkrat prederzno in clo nepotrebno v mnoge nevarnosti podaja; v majhnih, pa neštivilnih bojih po veliko ljudi zgubiva, de armada zmirej manji postaja. Med njegovo lasno trumo vstane zadnjič prepiranje, razpartije in sovražstvo takó, de, kadar je že Jeruzalem pred očmi imel, ga njegovi lastni knezi in grofi primorajo se verniti. On oberne svoje oči od mesta in reče s solzami v očeh: Kdor nima serčnosti Gospodoviga groba rešiti, tudi vredin ni ga viditi. Zdaj naredi s Saladinam primerje za 3 léta, 3 mesce in 3 dni; zgovori kristjanam mirno posest morskiga brega od Tira do Jope z nekimi tábri, odperto, mirno Božjo pot v Jeruzalem, in se kimovca 1192. léta na pot proti domu podá. 6 mescov potem umerje Saladin, egiptovski sultan, junaški vojšak in slavni premagavac, ki se je bolj pošteno od kristjanskih veljakov obnašal. Na smertni postelji reče svojimu sinu Afdalu: „Časti Bogá, spolnuj njegove zapovedi, ki so korenika vsiga dobriga; ne prelivaj kervi, de ti ki na glavo ne pride; ohrani si serca svojih podložnih z ljubeznijo, in nobeniga ne sovraži, zakaj vsi bodo mogli umreti.“ Umerjoč zapusti še velike milodari Turkam, Judam in kristjanam. Ta Turk je vselej kristjanam besedo deržal, kristjani mu pa niso bili vselej možki ostali.

Rihard je bil na poti proti domu práv nesrečen; hudi viharji ga zanesó v Adrijansko morje, de v Ogleji na suho

stopi, in po romarsko oblečen hoče čez Nemško na dom priti; na Dunaji pa se je z izdatjem veliko denarjev sam sebe o-vadil. Leopold, avstrijski vojvod, ga spozná, in spomnivi se oskrunjenja in osramotenja svojiga bandera pri Akri ga ukaže vjeti in v ječo vreči. Nekoliko kasneje ga za nekaj denarjev cesarju Henrik VI. zroči. Papež žuga zdaj cesarju s cerkveno kletvijo, če Riharda ne osvobodi, zakaj po cerkvenih postavah ni bilo pripušeno križancam kake ško-de storiti. Pri vsim tem so ga mogli Angleži, če so ga hotli imeti, z 150,000 librami srebra rešiti.

Filip Avgust, francozki kralj je bil v Palestini, pred ko je domú se vernil, na sv. evangelji prisegel Rihardu, mu njegove dežele pri miru pustiti, dokler ga domú nebo; na tako prisego pa francozki kralj pozabivši napravi Janeza, Rihardoviga brata, de se je angleške kraljeve oblasti polastil, in z njim Rihardove imenja na Normandškim razdelil, med tem ko tale čez 15 mescov po ječah tiči. Prosto spu-šenimu Rihardu se mora scer brat Janez iz kraljeviga sedeža uganiti — ki ga zdaj Janeza brez dežele ime-nujejo; — nad francozkim kraljem pa se ne more maševati; ker Angleži se ne morajo s Francozi vojskovati, pa tudi denarjev ni bilo take vojske začeti, zakaj Angleži so jih bili z veliko težavo toliko spravili, de so svojiga kralja bili iz ječe rešili.

5. §. Poslednje križanske vojske.

Tri grozno velike križanske vojske so brez svojiga na-mena doseči, nesrečno, z zgubo veliko milijonov ljudi dokončane bile; misliti bi bilo, de Evropejci bi se bili mogli spa-metvati, de bi se jim bile mogle že oči odpreti, in de bi se ne bili več s takó praznimi in škodljivimi vojskami pečali. Ali mnoga misel se ne da ljudem takó berž iz glave zbiti. Papež, Inocenci III. zapové vnovič po Francozkim križ pridigovati, pa ljudje clo malo več zdaj za to marajo. Po mnogih sem-tertje storjenih skušnjah in velikim prizadevanji vender nekteri francozki in nemški grofi z Benečani v zavezo stopijo in 20,000 vojšakov vkup spravijo. Dandolo, beneški doze — vojvod — jih pelje po morji, pa ne proti Jeruzalemu, ampak proti Carigradu — hudi so bili namreč na nezveste in večno izdajljive Greke. Ta pest serčnih vojšakov junaško premaga 70,000 strahobežljivih Grekov; Carigrad, tačas nar lepši mesto, vzame, in v njem 1203. léta novod cesarstvo — ki ga nasproti nemškemu — latinsko imenujejo, postavi. Pa to cesarstvice terpi le 57 lét, zakaj Greki so se bili vpuntali, latinskiga cesarja zapodili, in si noviga greškiga postavili. Zadnjič pa pridejo Turki, vzamejo v letu 1450

Carigrad, in v njem sedež svojiga sultana postavijo, kjer stoji še do današnjiga dne.

Ko bi se bili Greki, ki so v Pijačenskim cerkvenim zboru večerne kristjane na pomoč soper Turka prosili, s križanci po bratovsko združili in jih zvesto podpirali, bi bili Turka otepli in ga premagali takó, de bi se ne bil mogel nikoli več dol proti večeru siriti; s svojim kljubovanjem pa, s svojo nezvestobo in gerdo izdajo niso samo križancam hudo zabavljali, in jih sovražnikom pod njih meč spravljali, temuč tudi sami sebi Turški, zlo težki jarm si naklonili, pod katerim še zmirej zdihujejo. Koliko greških rodov mora pokriti pregréhe svojih nekdanjih slepih in spačenih očakov? — ? — !

Kér je poslednja vojska Carigrad in ne Jeruzalema vzela, si papež Honor III. neutrudama prizadeva novo križansko vojsko v oetjje Božjiga groba napraviti, posebno nagovarja k temu nemškiga cesarja Friderika II., ki je bil ob svojim kronanju besedo dal tako vojsko vzdigniti. Cesar ima pa mnoge druge bolj siljene opravke, de se ta reč zmiram naprej vleče in odlašá. Honorjev nastopnik, papež Gregor IX. mu pa žuga in s hudim zapovč vzdigniti se.

Friderik se v letu 1228 na križansko vojsko podá, pa namest vdariti se, naredí s Turškim Sultanam mir za 10 lèt proti temu, de mu je Turk Jeruzalem, celo Palestino, in vse mesta, ktere je bil Saladin kristjanam vzel, izročil. Zdaj gre Friderik z veliko slovesnostjo v Jeruzalem, se podá naravnost v cerkev Božjiga groba, in kér ga patrijarh neče kronati, si dene sam kot Jeruzalemski kralj krono na glavo; malo časa potem se verne na dom. Od tačas so se nemški cesarji do današnjiga dne Jeruzalemski kralji imenovali.

Desetlétno primirje Friderika II. s Turškim sultanam steče; kristjanam se v Palestini čé dalje slabši godí; papež Inocenci IV. se jih usmili in v Lion na Francozkim cerkveni zbor pokliče; govori v zboru z živo besedo od velicijh zmešnjav jutrovih kristjanov; pošlje na vse kraje oznanovavce in priporočevavce nove križanske vojske, in obljubi vsim, ki bi si križ pripeli, zlo velike duhovne dobičke. Francozki kralj, sv. Ludvik IX., ki je bil v eni hudi bolezní obljudil svoje življenje za oetjje Božjiga groba postaviti, vzame zdaj križ, in ako so ga ravno od njih strani pregovarjali in mu odsvetovali, se vender cele 4 léta k temu napravlja; 25. dan veliciga serpana 1248. léta odrine z 40,000 možmi v knežkih barkah, in jih do spomladi družiga léta v Egipt prepelje, misleč Sultana na njegovim domu vdariti, de bi se potem lože sv. mest polastil, in to za toljkanj gotoviši, ker mu brat Alfonzi novih 60,000 vojakov pripelje, in mu tudi veliko Angležev na pomoč pride. Francozki kralj je bil že Turku iz doma pošteno vojsko napovedal; on posede tedej zdaj od

preplašenih Turkov zapušeno mesto Damiet; ukaže berž Muhomedanski tempelj v njem po kristjansko posveteti, de v njem Bogu hvaleno pesem pojo.

To je pa bil začetik in konec vse njegove sreče. — On vidi sam z lastnimi očmi, in se v stanu žalostno prepriča; kako samopašni, razujzdani ino vsim ostudnim pregreham vdani, de so njegovi mlaji, žlahni križanci, in de vse njegove prijazne opominovanja, prošnje, žlahni in sveti izgledi pri njih clo nič ne zdajo. Kakor berž se s svojimi vojaki proti Kajru, sultanovimu poglavinu mestu, vzdigne, začnejo vse nesreče nad-nj iti. Njegoviga brata Roberta in vse Angleže, ki se malo od armade v neko mestice odteržejo, Turki ne zajmejo, ampak do zadnjiga pobijejo. Kralj se scer še nekaj časa s Turkam možko in junaško bije; pa po vsakdajnih bitvah, po lakoti, po mnogim pomanjkanji in hudih nalezljivih boleznih pride njegova vojsna truma takó na nič, de jo zadnjič Turki vjamejo, pa tudi njega, in scer bolniga, in njegova brata Alfonza in Karola. K vsi sreči ga Turki ne ubijejo; v svoje in svoje zajete armade odkupljenje jim da mesto Damiet nazaj, in plača še 800,000 greških zlatov. Od 12,000 zajetih mu dajo nazaj le 400, vse druge so bili pomorili. Kralj se podá zdaj iz Damieta v Palestino, pomaga kristjanam njih tabre uterdovati, gre v Nacaret na Božjo pot, in kér — kakor je je pričakoval — od nikjer nobene pomoči ne dobí, gre čez 4 léta nazaj domú. Svojo baroko ukaže v cerkev premeniti, v kateri se slednji dan mašuje, trikrat na tedin pridiga, in pri tihim vremenu tudi veslavcam kristjanski uk razlaguje. Prepeljanje terpi 6 tednov; na barkah je bilo obilno bolnih, kterim sam kralj pohlevno in pobožno streže; v Marsilji stopi na suho, kjer ga Francozi z velicim veseljem in posebno slovesnostjo sprejmejo.

Pri takó nesrečnim in žalostnim izidu te vojske obderži še zmiraj sv. kralj na desni rami pripeti križ v očitno znamenje, de mu ni še misel prešla in serce vpadlo. 16 lét potem poléti 1270, ker je bil še takó bolehost, de si ni upal oklepa nositi, in de so ga mogli na konja vzdigovati, se prepelje z 60,000 križanci čez srednje morje v Tuniz, de bi od tam po suhim v Egipt šel Sultana vdarit, in mu sv. mesta vzet. Francozi pa ne morejo strašne vročine prenašati; pri pomanjkanji vode od grozovitne žeje poginovajo; Saraceni jih neprenehama s peskam streljajo, in vèrh vsiga jih naleze še mor ali človeška kuga, de v malo tednih jih 30,000, tedej polovica armade pomerje. Ta strašna kuga se tudi kralja prime, in ga, ki je popred sam bolnikom stregel, umori. Njegov brat Korel je armadne ostanjke iz Afrike nazaj domú pripeljal. 22 lét potem, to je 1292. léta so Turki kristjane v Palestini popolnoma premagali; vse možke zlasti duhovne,

ki niso hotli k njih véri pristopiti, pomorili; žene in otroke v sužnost prodali; njih tabre obropali, poslopja in cerkve požgali in razdjali, in so ostali v posestvu sv. mest do današnjiga dne; v sedanjih časih pusté pa kristjanam njih sv. mesta obiskovati.

Križanske vojske, začete ne ravno po čisto razsvitljeni pravičnosti in pobožnosti, podpirane po bedalí, po vražah ali praznih vérah, so terpele od 1096. do 1292. léta tedej blizo 200 lét. Te vojske so močno zréčile ljudi po Evropi, so ob zlo veliko število nje prebivavcov pripravile; zakaj dosti milijonov ljudi iz zahodnjih je v izhodnjih deželah po kervavih bitvah, po pomanjkanji, lakoti, nalezljivih boleznih in po hudih pregrehah revno poginilo. Po bolj večernih deželah so mnoge, zlo bogate hiše in slavniga imena ali čisto pomerle, ali na nič prišle. Kér so kralji, take vojske vzdigovati, zlo velike davke tém, ki so domá ostajali, nakladali; drugi pa, ki so na vojske šli, kar jim je bilo koli mogoče, denarjev seboj jemali; je lahko verjeti, de je bil denar iz Evrope zginit, se v jutrove dežele zanesel, in de so bili vsi bolj večerni kraji hudó obožali. Tudi ojstrost cerkvene pokore je bila po teh vojskah spodkopana in se skorej čisto pozabila; ljudem ni bilo véči del mar se pregrehi odpovedati in za naprej sve-teje živeti, temuč prazno so upili, de, če tudi brez praviga spokorjenja le na vojsko gredó, jim bo že po popolnoma od-pustkih vse zbrísano, in de, če tam umerjejo, bodo gorki v nebesa šli.

Po tih vojskah so se bili tudi vladarji veliko nadležnih in nepokojnih ljudi po Evropi znebili, de je bil domá véči mir pred njimi; zakaj zlo veliko nakaznih ljudi, zapravljiv-cov, pijancov, tatov in razbojnikov je po teh vojskah konec vzelo. Večerne ljudstva so se bile pa bolj z jutrovimi so-znanile, nove kupčijske poti so se jim takó za naprej odpi-rale. Greki v Carigradu in v družih tam okolnih mestih, še clo Arabci ali Saraceni so bili tačas veliko bolj razumni, vedni učeni in izobraženi od evropejskih narodov; tam so vi-dili oni dežele bolj práv in lépsi obdelane; vidili so mnoge umetnije; soznanili so se bili z marsikterimi koristnimi uče-nostmi.

Takó so tedej križanske vojske, akoravno kervave in od več strani škodljive, vender zlo veliko k izobraženju in omi-kanju evropejskih narodov pripomógle.

Matija Vertovc.

Od kod ima krajnska dežela svoje imé?

Spisal Poženčan.

Krajnska dežela ima svoje imé od besede „kraj“; ker je bila nekđaj na kacic pet krajev razdeljena.

En kraj so nekđajni Rimljani imenovali Karnia po naše Krajna. Letá kraj je obsegel današnja Furlanijo ino Goriško knežijo. De je bil ta kraj nekđaj krajnski zraven iména Karnija, še dan današnji ostanjki slavenskiga zaroda po Furlaniji spričujejo.

Drugi kraj je bil Japidija, to je, današnji Kras, Istra, Čičarija, Pivka, Menišija.

Tretji kraj je bil Liburnija. H tim je spadalo kar je dan današnji okoli Senjske Reke. Tudi Novice v 35. listu leta 1846 (iz Mitth. d. hist. V. für Krain Nr. 8) so opomnile, de je bila Krajnska dežela nekđaj veliko večí kot zdaj; de sta bila v začetku 16. stoletja tudi Réka in Terst z Istro vred pod krajnskimi vojvodstvom.

Četerti kraj je bil en kos Norika (Noricum), to je, današnje Gorensko.

Peti kraj, to je, današnje Dolensko, je bil en kos Pannonije. V toliko krajev razdeljeno deželo so po vsi pravici Krajnsko ali Krajna imenovali. Latinševavci so pozneje iz „Krajna“ napravili imé Carniola, ali kakor jo Lunemann s „deutsch-lateinisches Handwörterbuch nach Schellers Anlage bearbeitet. Leipzig, 1826“, imenuje Carniola. Letó je zmanjševavno imé kakor „filiola“ hčerica od „filia“ hči.

De jo Latinševavci zmanjševavno imenujejo, se ni čuditi; saj je na pol manji, kot je bila nekđaj.

July 48.

W. A. Johnson
J. W. Johnson
J. W. Johnson

Slovenska knjižnica

6K M

C 4087

66009480386

COBISS

Knjižnica Ljubljana

V Ljubljani.

Natisnil Jožef Blaznik.

1849.
